

V A I R A S

LITERATŪROS, DAILĖS, MOKSLO, VISUOMENĖS IR POLITIKOS LAIKRAŠTIS

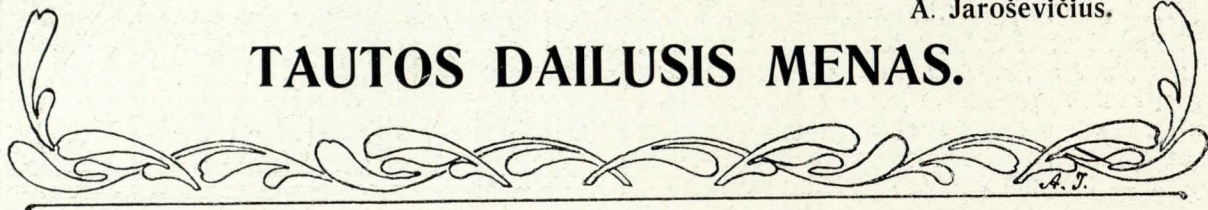
Adomas Varnas.

Žiema.

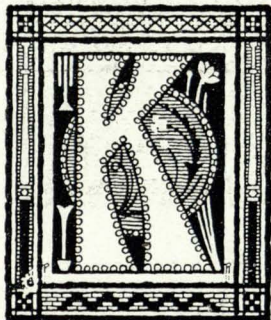
Kovo 2 dieną Vilniuje atsidarė VIII Lietuvių dailės paroda. Norėdami parodyti mūsų skaitytojams bent fotografuotų mūsų dailininkų tvarinių ir liaudies dailiojo meno dirbinių pavyzdžių, praėjusiame numeryje dėjome, dabar dedame ir dar dėsiame jų reprodukcijų.

A. Jaroševičius.

TAUTOS DAILUSIS MENAS.

I.

ultūringųjų tautų dailė jau senai išsiplėtojusi ir stovi labai augštai. Ji ten auga ir keičiasi, augant ir plėtojantis kultūrai. Lietuvoje taip pat senai gyvuoja dailė, bet čia jos būtis kitokia: ji čia gludėjo tik liaudies tarpe ir daugiausiai visokių dirbinių pavidalu. Ligšiol tąja daile niekas nesirūpino, netyrinėjo, niekas jos netobūlino, neaiškino. Ir dabar nedaug tedaroma, nedaug tepadaryta, bet vis delto yra jau būrelis mūsų susipratusių dailininkų ir savo dailės draugija, kuri kasmet steigia parodas ir, kiek galėdama, aiškina dailės ir dailiojo tautos meno dirbinius. Įsikūrus draugijai, mūsų dailė ar ištojo į tas pačias vėžas, kuriomis ji kitoše tautose eina ir tokiu-pat maž-daug būdu, kaip kitur, žengia savo pirmutinius žingsnius. Kaip ji toliau augs ir tarpas, dabar dar anksti spėkauti. Viena tik galima pasakyti: tie mūsų dailės žingsniai, jei neatkreipsime į ją savo laiku akių, vargiai bus neklaidingi be ydų, kurios vienai kitai visuomenės daliai gali išeiti blogan.

Dabar mūsų atgijančioji dailė gyvena pirmąsias jaunumės dienas, jos klotis priešakyje, todėl kaip tik dabar laikas apsidairyti ir pagalvoti, kaip čia išvengus visokių nepageidaujamų ateities apsirėškimų. Labai gerai gali mus paakinti žvilgsnis į kitų tautų praeituosius dailės kelius. Pasižiūrėję į svečiuosius, galime, be kito ko pastebėti vieną labai nemalonų ir visai nepagaidaujamą faktą. Nepageidaujamas jis yra tuo, kad dailė, augdama ir plėtodamos, visur, išskyrus Japoniją, buvo ir tebėra mažo žmonių būrio rankose, likdama gangreit visai neprieinama minioms. Imkime kultūringąsias šalis — Angliją, Vokietiją, Belgiją, Prancūziją ir kitas — ir rasime ten daugumą gyventojų, atstumtų ne tik nuo dailės, bet ir nuo kitų estetikos išpūdžių. Ne tik miestų, bet ir sodžiaus fabriku ir dirbtuvių darbininkai, gyvendami kazarmėse, vilkėdami fabrikos be skonies gaminamus dirbinius, visai liovėsi lavinę save estetika.

Ne geresnis padėjimas ir vidutinio inteligento. Jis ar apsiaustas iš visur tokiais darbais ir reikalais, del kurių neturi laiko nueiti nei į dailės muziejų, nei į parodą, nei į koncertą su teatrais, nei skaityti, pagaliaus, gražiosios, literatūros. Dailė gyvuoja daugiausiai tik profesionalų artistų arba dai-

lininkų ir jų turtingesnių gerbėjų tarpe, ir vien tame tarpe ji turi plačiai išdirbtų estetikos teorijų, tik tas visuomenės tarpas rūpinasi daile, globia ją ir populizeruoja. Visi kiti visuomenės sluogsniai yra labai nutolę nuo dailės. Jei ką nujėgia, tai tik iš šalies nusižiūrėję, bet nieko nemato, nieko negirdi.

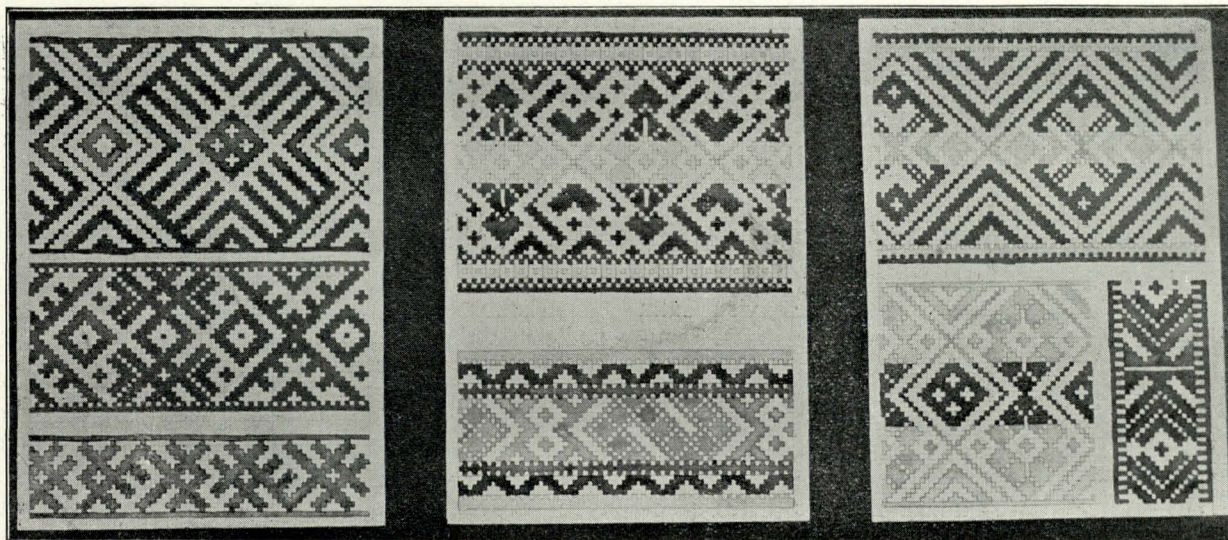
Žemaisiais sluogsniais pradėjo rūpintis tik pastutiniu metu. Dabar, žinoma, galima pastebėti jau daug atmainų. Jaunieji dailininkai ir šiaip dailės mėgėjai ir mokytojai dabar, matyti, labai sukurtę darbuoties, skleidžiami plačioj visuomenėj dailės skoni.

Rusijoje tas klausimas ar daug kam neduoda ramumo, bet čia visuomenė dar labiau, nei kitur, atitolus nuo dailės. Kaip ten, taip ir Lietuvoje buvo ir dabar tebėra dar skeptikų, kurie žiūri į daile, kaip į kokį nereikalingą ir nenaudingą turtingųjų žmonių žaislą, kaip į lepnumą, o ne kaip į prigimtą žmogaus dvasios apsirėškimą. Kai-kurie, negalėdami išsiaiškinti estetikos veiksmo reikšmės, tiesiai sako, kad dailė esanti nereikalinga, esą geriau jos vietoj kitu kokiu naudingesniu daiktu rūpintis. Tai-gi ne pro šalį bus čionai kartu su Rerberg'iu ištarus, jog dailė, šiaip ar taip ją aiškinant, pripažįstant ar ne jos naudingumą, lydėjo visas esančiąsias tautas, visą žmoniją nuo-pat kudikybės ligi šių dienų ir lydės toliau, kol žmonija gyvuos.

"Laukinis žmogus, sako tas pats Rerberg'is, slėpdamasis nuo žvėrių, audros ar kitokių gamtos apsirėškimų, daro sau tarp uolų urvą ir puošia lindyne ar jos angą savotiškais išmarginimais - ornamentais. Panašiai jis margina ir savo strėlės lanką, net ir savo kūną. Ir kam visa tai jam reikalinga? Aišku, jog ne tam, kad nuo audros apsisaugotų, kad strėlė arba kūnas būtų stipresni, ne tam, kad jis būtų lepnėsnis. Žmogaus prigimtyje yra kažkokio kitokio reikalavimo, kuriam patenkinti jis ir daro tuos marginimus, nieko bendra neturinčius nei su tų daiktų stiprinimu, nei su jų gerinimu. Tai prigimtas estetikos jausmų patenkinimo reikalavimas. Dailė iš-pat senovės buvo, yra ir bus visose tautose, ir labai nekultūringose ir laukinėse, dar gyvuliškai urvuose gyvenančiose, apie kurių išlepinimą ir kalbos negali būti".

Tai-gi sakymas, kad dailė turtingų ir išlepintų žmonių žaislas, yra visai be pamato.

Jei Rusijoje, kur tūkstančiais dailininkų galima priskaityti, kur dailė jau labai augštai stovi, visuomenė yra taip nutolusi nuo dailės, tai kas gi be-

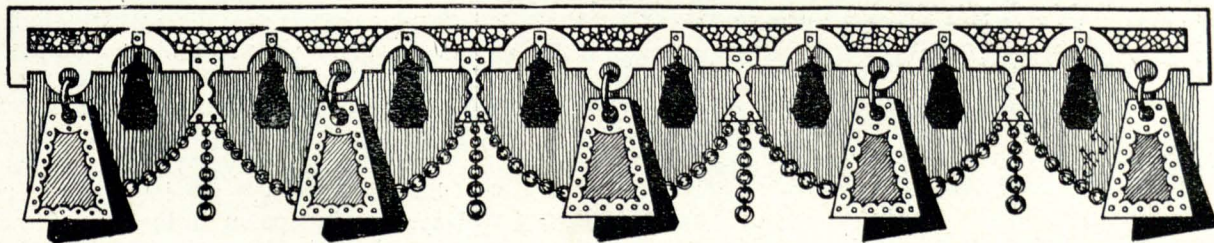
Lietuvių juostų raštai. (Kopijavo O. Rakštienė).

sakyti apie lietuvių inteligentiją, kuri mokosi rusų mokyklose ir kurios tarpe dailininkų tik kuo - ne vakar viešai tepasirodė. Čia reikia skaudi tiesa tarti, kad inteligentai dailės srityje ne kažin - kiek tėra žingtelėję. Gyvenimo aplinkybės dabar taip susidarė, kad inteligentijai nieko nepriseina gaminti dailėje, — visa, kas reikalinga jo butui taisyti ar sau pasipuošti, ji gauna iš šalies, iš fabrikos, iš dirbtuvės. Antra sukus, ta inteligentija, būdama neturtinga ir šiaip jau visokių gyvenimo reikalų ir pinklių suvaržyta, nelabai ir laiko turėjo dailė rūpintis. Visų - kalčiausia, žinoma, mokykla, kuri tuo klausimu daugiau turėjo šilties ir kuri juo iš visų mokslo dalykų mažiausia tesišilia. Taip esant, noroms - nenoroms grožės jausmas turėjo mažėti ir ingimtas estetikos lavinimasis nykti. To grožės neįėjimo dabar ir galima pastebėti mūsų inteligentuose.

Visai kitokia dailės būtis plačioje mūsų visuomenėje. Arčiau gamtos gyvendama, ji dar nenustojo priprasto gražybės jausmo. Ji dar lig šios dienos, nors ir mažiau, kaip pirma, tebevartoja savo raštus - marginimus, tebedainuoja savo dainas, ligšiol sa-

vaip tebesilinksmina, tebegamina dailės dalykus. Jos padarus, dailiuosius dirbinius, dainas, pasakas ir t.t. mes visi žinome.

Nieko panašaus inteligentijos tarpe nėra. Visa iš šalies imdama, ji nebemoka net estetingesnio dalyko išsirinkti. Bet taip toliau būti, turint savo dailės draugiją, nebegali. Dailės interesas turi pamažėle sprauties į visuomenės tarpą, dailė privalo vis daugiau į save traukti. Dailės skelbėjai turi susilaukti to meto, kada jų gaivinamos mintys greičiau turės pasklisti, tarpti ir duoti pageidaujamų vaisių. Gal nebetoli tos dienos, kada mūsų visa inteligentija atbus ir pasizges dailės, ypač dailiojo tautos meno, pasizges ir sukurs ją rūpintis taip, kaip pirmutinės "Ausros" pažadinta sukruoto darbuoties kitose kultūros srityse. Tokio dailės atbudimo pageidaujame ne mažiau, kaip pageidavome visuotinio tautos atgijimo. Kaip pirmasis, skverbdamasis į tamsius užkampius, budina mintį, ragina prie darbo, šviečia mokslo šviesa, taip ir dailės atbudimas gali šviesti ramumo, gerėjimosi, visuotinės lygybės ir meilės šviesa, žodžiu sakant, tikrosios dailės šviesa.

Nendrė.

AŠTUNTOJI LIETUVIŲ DAILĖS PARODA VILNIUJE.

II.

DAILUSIS LIETUVIŲ SODIEČIŲ MENAS.

Audeklai.

au daug metų, kai žmonės įsimanė tyrinėti visų šalių dailių sodiečių meną. Senutės Europos dailė, nusikamavusi ir nusekusi savo šaltiniuose, tikisi čia rasianti gaivinančių motyvų, o archeologas — vyriausią rasių kilmę. Dailusis lietuvių sodiečių menas tais abiejais žvilgsniais yra indomus, kadangi jo sielos reikšmė neturi jokių kilmės panašumų nei su savo kaimynais slaviais bei vokiečiais, nei jokio giminumo su kitomis Europos tautomis.

Stoka šaltinių, kurie padėtų susėkti lietuvių

kilties pradžia ir nustatyti laiką, kada jie atkeliavo Europon, vertė kai-kuriuos istorikus lemti, jog lietuvių esą vietinė tauta, tuo tarpu jų kalbos garsai, kurie yra tarsi gyva indų tarmė (arba sanskrito skardas), jų spalvos, taip žymiai skiriančios sodiečio darbus, paskui jų drožinių motyvai, — visa tat privalo rimtesnių studijų.

Niekur taip gyvai nebuvo pasižymėjęs lietuvių sodiečių dirbinių savotiškumas, kaip Peterburge rusų "Dešimties metų dailių dirbinių parodoje" 1913 m.; ten dideliausiuose rūmuose galima buvo matyti surankioti iš visų plačiosios valstybės tautų dailieji sodiečių dirbiniai. Keli kambariai, paskirti Lietuvai, dūrė akysna ir kreipė domą savo nepaprasta ypatybe—drovumu ir stingrumu — margojančių slavų kambarių tarpe: rusų, lenkų, ukrainiečių ir kitų.

Lietuvių sodietės yra švelniausios koloristės; jos moka labai nuosakiai derinti spalvas bei linijas. Tas niuansų derinimas nebesikeičia jau nuo šimto ar dviejų šimtų metų. Jos dėvi vilnonius ir drobinus audeklus-popelinus, šaršas arba megztinę drobę — žalios spalvos su rausvai geltona, žalios su violetine, geltonos su violetine, geltonos su juoda, arba dar visaip sugalvotus kertuotus, kuriuose *niekuomet nevartojamos baltos spalvos*. Papuošta apdarų dalis (dar tebevartojama) tai prijuostė, visuomet tamsi: violetinė, ruda, žalia arba neaiški, nusitrynusi mėlina. Ji išsiulėta plonų vilnų raštais gyvomis spalvomis, visur *vienodai intemptu tonu*, labai mažai teišsiskiriančiu nuo pamatinio tono. Bendras išpūdis ramus: niekuomet neveria akies. Piešiniai yra rimtai stilinti ir dusliai vaizdina gėles, peteliškes, gėles krepšeliuose. Tas pats motyvas įvairiai kartojasi: simetringai arba visai be jokios tvarkos.

Korsetėliai būdavo šilkiniai, auksu išsiuvinėti, seniau dar raštuoti; to paties audeklo, kaip ir drabužiai, šiandien jie vilkimi, deja, po bliuzeliu ir naujos mados maišu. Pratusios sodietės audėjos audžia užklodes, kurios vartojamos taip-pat sienoms ties lova padengti. Tos užklodės, audžiamos iš linų, ryški įvairių-įvairiausiai raštais, atausiais irgi liniais, baltintais, neblantintais arba mažai teblantintais. Jos moka ranguoti geometrinių piešinių kertes be galo lengviomis arabeskomis. Tas pats piešinys, tinkas vien audeklams, yra daromas iš vilnų bei linų arba grynų vilnų; mes čia pažymime jų spalvų turtingumą. Didysis keturkampis: dognas geltonas, gražiausiu auksu rašytas išilgai, o skersai viole-

A. Jaroševičius.

Liet. raštais pagraž. poper. piaustomieji peiliai.

tiniais brūkšniais ir beveik juoda žaliama. Šachmatų ketvirtoti ploni ruoželiai; spalvos: aiškus violetas, rūtų žaliama ir okra; tas pats derinimas nublukusia rožės spalva, vidutiniu karminu, rūtų žaliama ir delfino mėle.

Taip tat nuosakiai kyla vis nauji ir nauji spalvų suderinimai, visai tobūlos skonies, ir niekur nematyti svetimos intakos. Visa išlaikoma senovės persų audeklų arba kašmirinių skarų tonais. Šių dienų naujiena tai spalvotų akučių interpimas — akučių spraudžiamų į vienodo geometrinio piešinio audeklus dviem spalvom. Audeklas atrodo netaisyklinagai akėtas ir daro labai malonų išpūdį: dugnas juodas ar rausvai geltonas, žymėtas rožės bei šviesiai žaliomis ir geltonomis šiaudų spalvomis.

Kas mums pasakys, kodėl kaimynų slavų dirbinių statusas nė kiek nenustelbė lietuvių skonies ir kas per atkaklumas, kurs verčia ją laikyties tonų ir niuansų gamos savo tolimosios kilimo šalies, kurios istorija betgi nepajėgia nurodyti. Kodėl iš gėlės spalvų, kurių tarpe prisieina gyventi audėjai, ji renkasi savo dirbiniams gražinti rytų — Gimalajų spalvas? Savo darželyje ji verčiau sėja žaliąją rūtą, burokus, kurių gisloti lapai žėri turtiniausiu karminu, rausvai geltonus gvazdikus, paprastą šarkakojį, mato violetinių, mėlinų ar rožės spalvų. Ji, rods, nemoka ir laukinės aguonos derinimo, vartojamo slavų ir vokiečių, bet ji mėgsta karminą ir violetą. Toji moteriškė, gražiais veido ruožais ir deivės rankomis, yra begalo jautrios sielos dailininkė.

Jos genijus labai keistai sutapęs su didžio inkvėpimo genijum, žymiausio lietuvių dailininkų tarpe, būtent su Mik. Čiurlionies genijum. Perregimos kompozicijos, įvardytos "Piramidų sonata", siluetė jo beveik tiksliai išreikšta ant sodiečių audeklo, derinto iš žalios ir karmino spalvos labai puikiu vynuogių tonu. Iš piramidų viršūnių, kurios kaitaliojasi su obeliskais, tarytum skrenda mėlinos liepsnos. O juk niekuomet toji miškų deivė nėra mačiusi "Sonatos" paveikslą, nei jos reprodukcijos. Ji tik paprastu būdu audė lovos užklodes savo kunigėliui.

Šių metų paroda duoda mums tik progos rašyti apie sodiečių dailių meną apskritai, todėl paaiškiname, jog čia kalbame apie antklodę, kuri buvo išstatyta pernykštėje liet. dailės parodoje ir kuri savo motyvu taip ryškiai primina piramidą ir obeliskus.

Šių metų paroda veikia tokia — pat, kaip ir seniau, tik gal truputį spalvingesnė ir dar tiksliau rodo spalvų ir tonų giminumą tarp sodiečių dailininkų ir dailininkų tapytojų. Pavyzdžiui, sodietės Konst. Žemaitytės audeklas, padėtas greta Kalpoko veikalų, visai sutaptų su jais. Kalpokas tarytum būtų skolinęsis

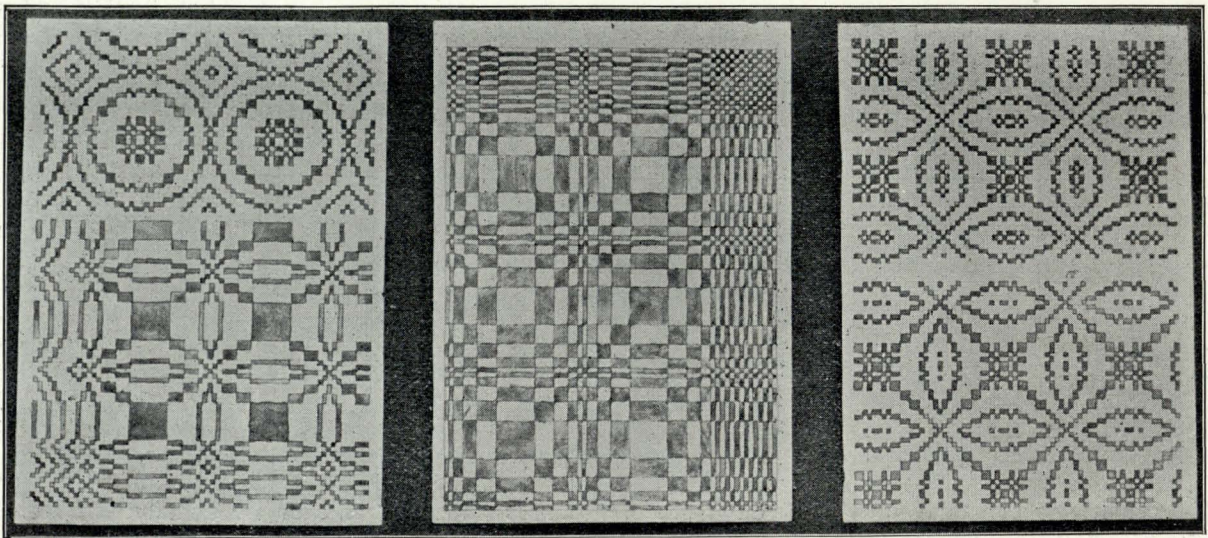
dažų iš sodietės, o šioji būtų jam čiuptelėjusi dažų nuo paletos. Tokio-pat giminumo matome tos pačios dailininkės audekle, kurio nublukę tonai visai primina Čiurlionį. Juostų kilimas derintas vaivorykštės spalvomis, atatinka išpūdžiui, kurį duoda rytmečio vaivorykštinis efektas Žmuidzinavičiaus paveiksle. Tų spalvų sužavėtas, jaunas Šileika visai sąmoningai vartoja šių metų vaizduose vien skaiščias spalvas, audeklų ir juostų jam inkvėptas.

Toji sodiečių meno ir tyrosios dailės harmonija yra *vienintelė pasaulyje* ir dailės istorijoje. Ta ypatybė galima išaiškinti tuo, jog *visi* dailininkai tapytojai yra kilę iš liaudies ir jog prijuostės ir motynų sijos, taip-pat tėvų juosiamos juostos *davė jiems išanksto ingimto pagrindo spalvų armoningumui*. Tos spalvos išidėjo dailininkų galvon tuomet, kada jie buvo dar vaikai, o paskui išaugę derino jas, įvairindami savu temperamentu, tai liūdnais minoriniais, tai majoriniais tonais, tai vėl gyvai iš gamtos imdamiesi — niekur čia nematyti akį veriančių spalvų derinimo: nei sodiečių dirbiniuose, nei dailininkų veikaluose. Ir jei kada išbrauna nearmoningų spalvų ant lietuvių paletos, tai matyti, jog užsienio mokyklų krypsnis bus nustelbęs jo gimtąją spalvos atmintį, ir tokis verčiau jau... nesirodyk...

A. Žmuidzinavičius.

Viršelis "Giedrės" apysakai.

Lietuvių audeklų raštai. (Kopijavo O. Rakštienė).

Paskutiniu metu mėginama austi frizuotais raštais. Ant rupaus dugno, visuomet pavyzdinčiai austi ir nepastovaus, esti pablokšta lapų ir paukščių, arba visa yra frizuota kertuotu daugaspalviu raštu; tai daro išpūdį nekarpyto kilimo.

Ziūrėjome Peterburgo parodoje vieno žaliu dugnu audeklo, kurio tamsi žaliuma paneša į eglės spalvą. Ant šiokių dugno raizgėsi pusiau frizuotos minkščiausių spalvų rožės, rožinai lelijinės, palšai geltonos, žydriai žalios, kaip ana stambioji taurė, iš kurios kečiasi šilkinis rožės žiedas.

Tas audeklams vilnas ir linus pačios moters namie verpia ir namie dažo; bet vilnos, vartojamos skraistėms austi, yra visuomet fabrikos darbo ir vadinamos Berlyno vilnomis. Lietuvės gerai moka pasirinkti spalvas, kurios joms reikalingos; visa, kas išėina iš jų rankų, turi tautinės armonijos žymę — blaivią ir paslaptinę — armonijos, gludančios tarytum motyvų ieškojime, būtent: išdirbti kuodaugiausia ratilėlių ir gembuotų linijų, šiaip ir taip kapojančių apmatius su ataudais.

Palieka dar juostos. Jos mėgstos iš vilnonių siūlų, vienos platesnės, kitos siauresnės; juosi jas vyrai. Juostų galai su įvairių spalvų kutais kaba paleisti žemyn. Jauna mergelė, skirdama juostą savo mylimajam, sužiedotiniui ar mylimam broliui, kaip tikra arietė, nesigaili čia savo fantazijos turtų.

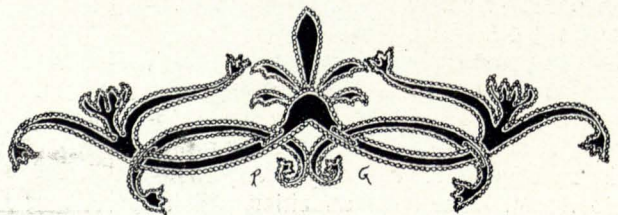
Kabėdamos viena prie kitos viename lietuvių parodos kambaryje — visos tos juostos, visi tie meilės ryšiai gieda triumfo simfoniją, tarsi susispietę prie neregimo Eroso sosto. Dailininkai, atėję jų pažūrėti, esti lyg apsvaigę nuo jų spalvų. Puola prie gražiausios, čiupinėja ją rankomis, paleidžia ir bėga prie kitos, o ten dar kita juos šaukia, tarytum iš tūkstančio tų audėjų krūtinų kyla vis galingesni balsai, viliodami kits prieš kitą į save... Stačiai jautiesi žmogus apkvaišęs ir apraibęs. Juostos, kurių dugnas palšai gelsvas, daro mozaikos išpūdį. Ki-

tos, suliejusios geltoną spalvą su skaisčiai raudonu karminu, išrodo kaip arnoto galionai; kitos vėl rausvai geltonos, maišytos su žalia spalva, puikiai tikėtų šaulio kardo diržui pakeisti; plačiosios juostos, žalios, žydrios ir raudonos, išrodo tarytum mėgstos iš žiedų syvų. Visur čia dailininkai siekia stilizuoto piešinio, vengia griežtų kampų iš paskutiniųjų, vaduodamies puskampiais ir taikindami geometrinį piešinį tik ten, kame nori pabrėžti gausaus efektingumo, pavyzdžiui, ten vartoja auksines ir violetines spalvas, derindami jas plačiais ruožais. Tarp tų juostų, ypač senesniųjų, labai žymu varšų derinimo, panašaus į kašmirinės skaros.

Ypatingas moterų galvų puošimas priguli irgi į senų-senovės stilių. Yra tai kaspinėliai, nupinti iš varstyčių ant ašutų mažytelių stiklo poterėlių. Piešinys ir varšų išdėstymas yra didžiai charakteringas: primina senovės Aigyptą.

Čia baigiasi dailusis sodiečių moterų menas. Lietuviai parodo savo gabumą ir piaustytuose dirbiniuose, vartojamuose visokiems reikalams.

Tų dirbinių forma ir sodiečio mokėjimas apseiti su medžio gabalėliu — visa yra artima tam, ką esame anksčiau pasakę apie lietuvių moterų meną.

Alfonsas Daudet.

PASKUTINĖ PAMOKA.

Mažojo alzasiečio pasakojimas.

Tą rytą aš labai pasivėlinau eiti mokyklon ir labai bijojau, kad negaučiau barti nuo mokytojo Hamel'io, juo labiau, kad jis mums buvo sakęs klausinėsiąs iš gramatikos veiksmažodžių taisyklių, o aš nemokėjau nė pradėti. Jau man buvo galvon atėjus mintis visai neiti mokyklon ir bėgti pasivaikščioti po laukus.

Oras buvo toks šiltas, saulė švietė taip skaisčiai!

Buvo girdėti, kaip pagiry čiauškėjo ir švilpavo juodieji strazdai, ir kaip Rippert'o pievoje, už lentų piovoklos, mokėsi muštos, mankštėsi prūsai. Visa tai mane traukė labiau, negu veiksmažodžių taisyklės; tečiau pajėgiau pasipriešinti tokiam savo geismui ir bėgte nubėgau mokyklos linkui.

Eidamas pro meriją pamačiau daug žmonių, sustojusių ties stulpu, ant kurio buvo lipdomi pranešimai. Jau dveji metai buvo praslinkę, kaip iš ten, iš tos vietos mums ėjo vis blogų žinių: apie pralaimėtuosius mūšius, apie naujus maisto ir pašarų reikalavimus, ir aš nesustojęs pagalvojau:

— Kas gi dabar ten?

Paskui, man bėgant per rinką, kalvis Wachter'is, beeinąs taip-pat su savo mokiniu pranešimo skaityti, šuktelėjo man:

— Nesiskubink taip, mažyti! dar tu ir be to nueisi peranksti ten, savo mokyklon!

Aš pamaniau, kad jis tyčiojasi iš manęs, ir sunkiai kvėpuodamas inbėgau nedidelin Hamel'io kiemelin.

Paprastai pamokų pradžioje būdavo tiek klegesio ir trukšmo mokykloj, kad net gatvėje girdėdavos, kaip atidengdavo ir uždengdavo piupitrus, kaip mokiniai, pirštais užsikimšę ausis, visi drauge kartodavo balsiai užduotąsias lėkcijas, kad geriau jas išmoktų, kaip mokytojas, savo didele linija mušdamas į stalą, šaukdavo:

”Sėdėkite truputį ramiau!”

Tariau, kad tokiam trukšmui esant, man patsiseks nematant atsisėsti ant savo suolo; bet tą dieną viskas buvo ramu, lyg sekmadienio rytą. Langas buvo atdaras, ir aš pamačiau draugus tyliai sėdint savo vietose, o p. Hamel'į vaikščiojant skersai ir išilgai klasę su savo baisia geležine linija po pažastim. Galite lengvai įsivaizdinti, kaip aš buvau paraudonavęs ir kaip aš drebėjau iš baimės!

Bet ne, nieko! Ponas Hamel'is pažiūrėjo į mane be jokio piktumo ir pratarė labai maloniai:

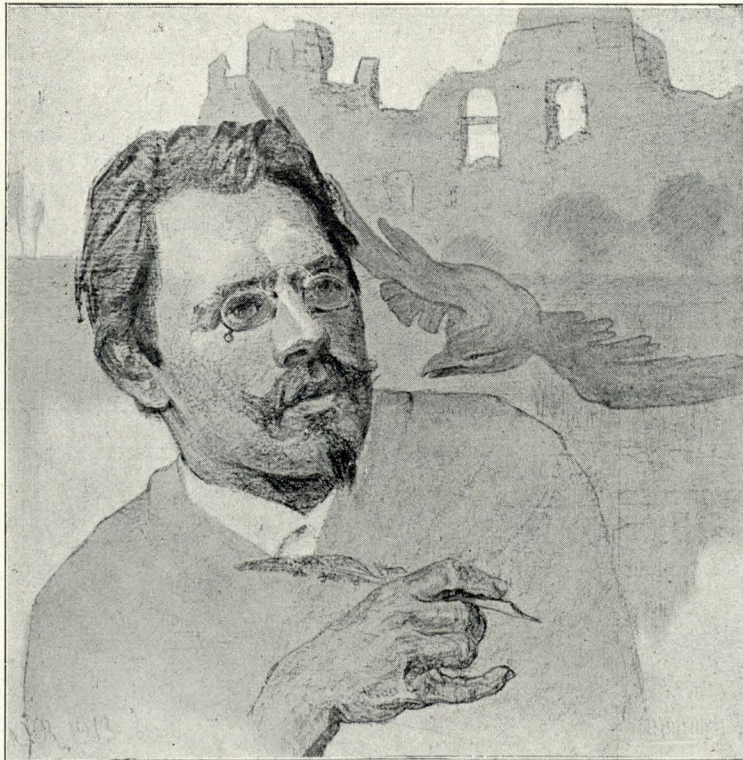
”Eik greičiau, sėskis, Pranuti! Mes jau esame pradėję be tavęs.”

Aš priėjau prie suolo ir tuojau atsisėdau. Tik tada, šiek-tiek atsikvošėjęs iš išgąščio, aš pastebėjau, kad mūsų mokytojas buvo apsilikęs dailiu žaliu surdutu, užsirišęs pliušiniu kaklaraišiu ir užsidėjęs juodą šilkinę, gražiai išsiuvinėtą, kepuraite, kurią jis vedėdavo tik tuomet, kuomet atvažiuodavo

inspėktorius, arba kada, mokslui pasibaigus, būdavo dalijamas dovanos. Be to, visa mūsų mokykla buvo kažkokia nepaprasta ir iškilminga. Tečiau, kas mane labiausiai nustebino, tai mūsų kaimiečiai: senis Hauser'is, užsidėjęs savo triragę kepurę, buvęs meras, buvęs laiškanėšis ir dar keli kiti, kuriuos aš pamačiau tyliai sėdint mokyklos gilumoj ant paskutinių suolo, paprastai tuščių. Visi jie išrodė nuliūdę. Senis Hauser'is buvo atsinešęs seną elementorių, apkramtytais kampais, ir, atsidengęs jį, laikė ant kelių. Dideli akiniai gulėjo ant jo atidengtu lakštu.

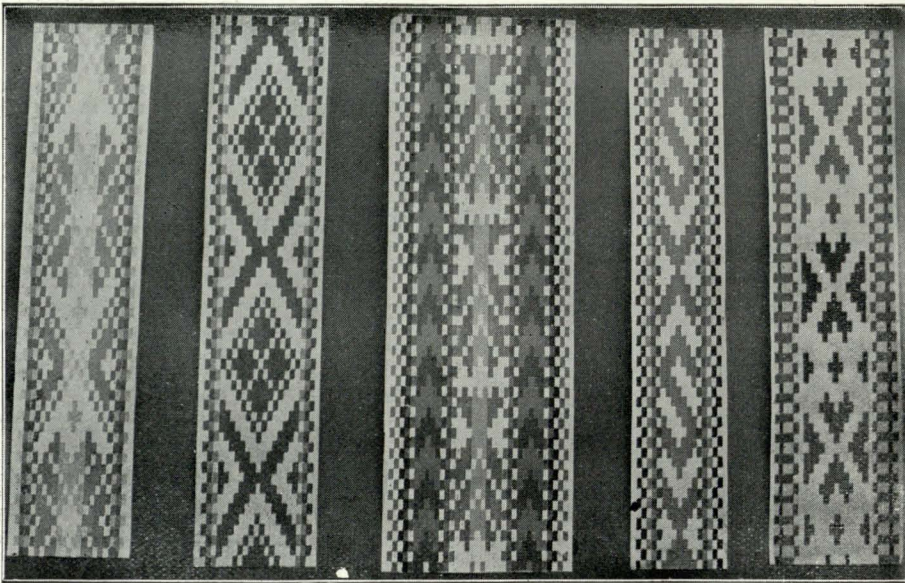
Kol aš į visa tat stebėjausi, Hamel'is atsistojo ant katedros ir tuo-pat maloniu ir iškilmiu balsu, kuriuo jis buvo mane sutikęs, pratarė į mus:

”Mano vaikeliai, štai paskutinį kartą aš mokau jus. Yra atėjęs iš Berlyno paliepimas nuo šio laiko mokyti vien vokiškai Alzaso ir Lotaringijos mokyklose... Ryto atvažiuoja naujas mokytojas.

Ad. Varnas.

Portreto projektas.

Liet. juostų raštai. (Kopijavo T. Daugirdas).

Šiandien bus jūsų paskutinė pamoka iš prancūzų kalbos! Aš prašau jūsų atsidėjus klausyti”.

Šitie keli žodžiai, kaip šiurpulis, nukratė visą mano kūną. A, štai ką tie nedorėliai buvo paskelbę ties merija.

Mano paskutinė pamoka prancūzų kalbos!..

O aš vargiai buvau bemokąs prancūziškai rašyti! Ir daugiau nebepromoksiu niekados! Nejaugi reikės man tenkintis vien tuo, ko buvau išmokęs!.. Kaip aš gailėjauisi dabar praleisto laiko, kaip aš pykau ant savęs, kad, beieškodamas paukščių lizdų arba bečiuzinėdamas ant Saaro upės, veltui praleidęs tiek pamokų! Mano knygos, kurios tik-ką man buvo tokios nuobodžios, tokios sunkios nešti, mano gramatika, mano šventoji istorija, man rodėsi dabar kaip ir seni draugai, su kuriais būtų dabar taip gaila persiskirti. Taip-pat ir su Hamel'iu. Viena mintis, kad jis neužilgo išvažiuos ir kad aš jo daugiau nebematysiu, vertė mane užmiršti ir jo baudimus ir jo didelę liniją, kuria jis mus plakdavo.

Vargšas žmogelis!

Norėdamas duoti daugiau išskilmės savo paskutiniai pamokai, jis buvo apsitaisęs gražiais šventadienio rūbais. Dabar supratau, kodėl tie kaimo seneliai buvo atėję ir atsisėdę mūsų salės gilumoj. Tarytum ir jie gailėjosi, kodėl neateidavę dažniau šiton mokyklon. Dabar,

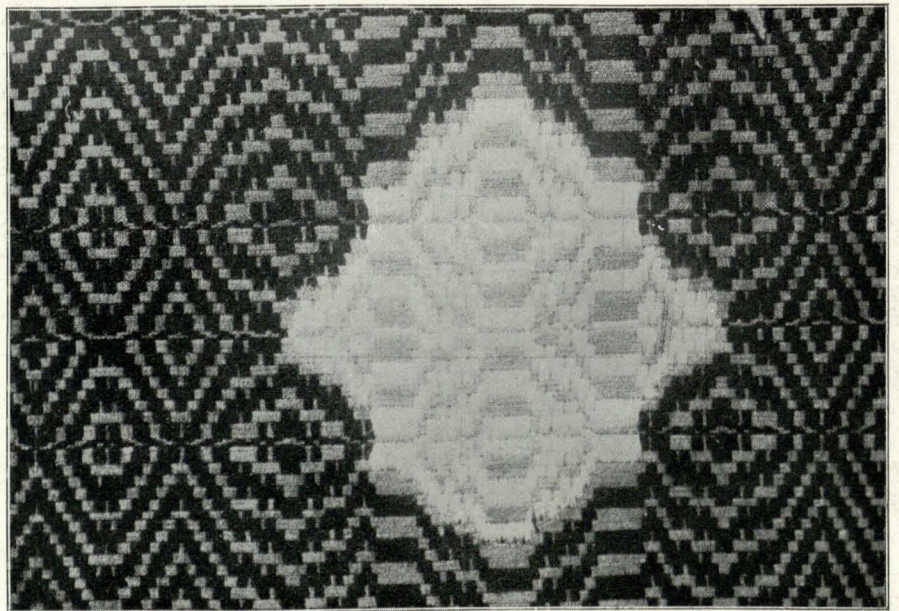
be to, jie lyg norėjo padėkuoti mūsų mokytojui, kad jis keturias dešimtis metų gerai tarnavo, atiduoti paskutinę garbę žuvančiai tėvynei.

Aš buvau visas pasinėręs šiose mintyse, kuomet išgirdau tariant mano pavardę. Buvo atėjus mano eilė atsakinėti. Visa būčiau davęs, kad tik būčiau galėjęs nuo galo galan išpaskoti tą garsiąją veiksmožių taisyklę, balsiai, aiškiai, be jokios klaidos; bet iš pirmų žodžių viskas sumišo mano galvoj, ir palikau bestovįs, nebylys, svyruodamas savo suole, pilnomis ašarų akimis, nedrįzdamas jų pakelti. Išgirdau poną Hamel'į man sakant:

”Aš tavęs nebarsiu, mano Pranuti, tu ir be to

jau gana nubaustas... tu pats matai. Kasdien sakoma: O, aš dar turiu daug laiko! Aš išmoksiu ryto! Ir paskui, tu matai pats, kas darosi. O, tai buvo didelė nelaimė mūsų Alzaso, kad jis nuolat atidėliodavo savo švietimą iki ryt dienai. Dabar šie žmonės turi teisės mums pasakyti: ”Kaip? Jūs norite vadinties prancūzais ir jūs nemokate nei kalbėti, nei rašyti savo kalba! Ir visame šiame (dalyke), tai dar ne tu, mano mielas Pranuti, esi kalčiausias. Mes visi turime patys save kaltinti.

Jūsų tėvai labai brangino švietimą ir nelabai geidė matyti jumyse šviesių žmonių. Jie verčiau siūzdavo jus žemės dirbti arba į verpiamąsias fa-

Audimas iš Ukmergės apskr.

brikas, kad uždirbtų keliais skatikais daugiau. O aš pats ar neturiu už ką kaltinti savęs? Ar aš nesiūzdavau jūsų dažnai laistyti mano daržo, užuot jus mokęs? Arba, kada aš norėdavau eiti meškerioti, bene aš drovėdavau paleisti jus anksčiau namo?..

Paskui, žodis po žodžio, p. Hamel'is ėmė mums pasakoti apie prancūzų kalbą, tvirtindamas, kad tai dailiausia, aiškiausia ir tvirtiausia kalba visame pasauly, kad mums reikią jos laikyties ir niekad os neužmiršti, nes jei kuri tauta pakliūvanti vergūvėn, tai kol ji laikos savo kalbos, ji turinti lyg raktą nuo savo kalėjimo..." Paskui, paėmęs gramatiką, perskaitė mums pamoką. Aš labai stebėjau si, kaip viską puikiai supratau. Visa, ką jis mums sakė, man išrodė lengva, lengva: Aš manau, kad niekuomet nebuvau taip atsidėjęs klausęs, ir kad jis pats niekad os nebuvo aiškinęs mums tokiu kantrumu. Galima sakyti, jis, vargšas, prieš pasitraukdamas, norėjo suteikti mums visą savo žinojimą, sugliaudyti jį mūsų galvos en vienu žygiu.

Pamokai pasibaigus, ėmėmė rašyti. Šiai dienai Hamel'is buvo mums paruošęs visai naujų pavyzdžių, kurių viršui buvo parašyta dailiomis apskritomis raidėmis: Prancūzija, Alzasas, Prancūzija, Alzasas. Pakabinti ant vielų, išmeigtų mūsų piupitruosen, išrodė lyg plevėsuojančios po visą klasę vėliavėlės. Vertėjo pažiūrėti, kaip kiekvienas mes atsidėję rašėme, ir kokia tyla viešpatavo! Buvo girdėti vien plunksnas girgždinti ant poperiaus. Vieną laiką buvo įlėkė grambolių, bet niekas ir žvelgti į juos nepažvelgė, net patys mažiukai, kurie vedžiojo savo lazdytes taip uoliai, taip sąžiningai, taip drąsiai, lyg ir tai būtų buvę dar prancūzų. Ant mokyklos stogo tyliai brukavo karveliai, ir aš, išgirdęs juos, tariau sau:

"Nejaugi ir juos privers brukuoti vokiškai? nejaugi ir juos?"

Laikas nuo laiko, pakeldamas akis nuo rašomojo puslapio, išvyzdavau Hamel'į nejudamai sėdinti savo katedroj, akimis, išmeigtomis į aplinkinius daktus, tarytum norėjusį savo žvilgsniu nusinešti su savimi visą mokyklos namelį... Tik pagalvokit! Keturias dešimtis metų buvo ten, toj pačioj vietoj, turėdamas priešaky savo kiemelį ir visai panašių mokinių. Tik suolai ir piupitrai nuo ilgo vartojimo buvo apsitrynę ir blizgėjo. Lazdynai kieme buvo užaugę dideli, o apynys, jo sodintas, dabar savo šakelėmis ir lapais apkabinęs langą, jau pasiekė patį stogą. Kokia širdgela turėjo vargšas palikti visa tai! Kaip skaudu jam buvo girdinti savo seserį vaikščiojant kambary viršum, dėstant ir raišiojant daktus; jau ryto turėjo jie išvažiuoti iš čia, persiskirti visam laikui su šiuo kraštu.

Jam betgi užteko drąsos baigti iki galo pamoką. Po rašomojo darbo turėjome dar pamoką iš istorijos; paskui mažiukai balsiai skiemeniavo visi drauge ba, be, bi, bo, bu. Kambario gilumoj senis Hauser'is, užsidėjęs akinius ir laikydamas abiem rankom lementorių, tarė raides kartu su jais. Buvo matyti, kaip atsidėjęs stengėsi gerai jas tarti; jo balsas drebėjo iš sujudimo; buvo taip keista girdinti jį skaitant, kad mes visi norėjome juokties ir ver-

kti tuo-pat laiku. O, aš puikiai atsimisiu šią paskutinę pamoką!..

Staiga bažnyčios laikrod is išmušė dvyliką; paskui varpais ėmė skambinti "Angelas Dievo". Tuo-pat laiku pasigirdo už mūsų langų trimitai prūsų, kurie grįžo pabaigę muštros mankštymus... Hamel'is, visas išbalęs, atsistojo ant savo katedros. Niekuoket jis man neišrodė toks didelis...

"Mano draugai!" pratarė jis: "mano draugai, aš... aš"...

Bet balsas jo užsikirto, ir jis nebegalėjo baigti pradėto sakinio.

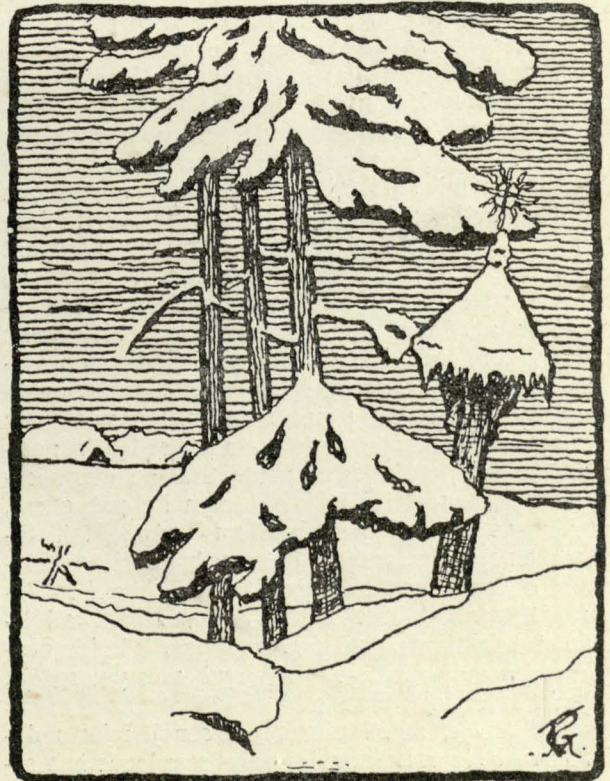
Tada, atsigręžęs į klasės lentą, paėmė kreidos gabalą ir prispaudęs iš viso savo vieko parašė kiek galint didesnėmis raidėmis:

"Tegyvuoja Prancūzija!"

Paskui paliko bestovįs ant vietos, galva atsi-rėmęs į sieną ir, netardamas nė žodžio, mostelėjo mums ranka:

"Viskas pabaigta... eikite!"

Vertė Ignas Jonynas.

M. Pečkauskaitė.

ŠVEICARIJOS ĮSPŪDŽIAI.

II.

ZÜRICH'AS.

Zürich'as vienas iš didžiausių Šveicarijos miestų. Stovi puikioje vietoje, sutūpęs amfiteatru prie gražaus Zürich'o ežero ir ant krantų dviejų upių, į tą ežerą tekančių. Į mane, temačiusią, be mūsų Vilniaus ir Kauno, Peterburgą, Varšuvą ir Vieną, be galo meilų ir netikėtą įspūdį padarė Zürich'as savo visai kitokiu charakteriu. Visuose anuose miestuose visa taip vienoda ir nuobodu: lygios, tiesios gatvės, maži kuo tesiskiria nuo kits-kito namai, — rodos, viską senai žinai ir visko išanksto lauki: taip prozainga ir šabloninga. Čia gi visai priešingai. Čia viskas netikėta, nepaprasta. Eini štai gatvė — ūmai matai prieš save augštus, kaip siena, laiptus; ūmai ineini į tonelį; ūmai gatvė pasisuka, įlipi į kalną — ir štai puikiausias reginys išsiplečia žemai, po tavo kojų. Štai nuo gatvės į šalį ranguoja siaurutė gatvelė — takas tarp dviejų uolų sienų, apsigobusių žaliomis šakomis. Namai taip-pat labai įvairios architektūros. Labai maža tų biurių, nuobodžių kazarmių stiliaus namų, kokių matai ant kiekvieno žingsnio mūsų miestuose. Čia kiekvienas namas su daugybe romantių balkonų ir balkonėlių, apaugusių rožėmis ar šviesiai-žaliomis glicinijomis, apsikrovusiomis begale violetinių ilgakelių žiedų, gracingais bokšteliais ir poetingais kampeliais — yra tarsi maža poemėlė. Net ir tie maži, paprasti nameliai miesto pakraščiuose — visi balti, žaliomis langinėmis ir mažais balkonėliais, žaliuomoje paskendusiais — tokie lengvi, meilūs ir estetingi. Daugybė namų lėkšniais stogais, ant kurių džiovinami skalbiniai. Tai, tiesa, nepriduoda poezijos, bet ir negadina gražaus įspūdžio, kadangi namai augšti. Užtai kas per reginys užlipus ant tokio stogo! Dažnai, saulei leidžiantis, bėgdavau ant namų stogo, kuriuose gyvenau Universiteto gatvėje, ir atsisėdus prie baliustrados, paleisdavau žvilgsnį toli, toli. Pagautos akys bėgiojo nuo vienos vietos prie kitos, godžiai grobstė grožę, nebežinodamos, kuo čia pirma gėrėtis, lyg smaliūgas prie apkrauto skanumynais stalo atsisėdęs ir nežinąs, nuo ko pradėti savo puotą. Štai po mano kojų miestas, kurs leidžiasi vis žemyn ligi-pat ežero, persijuosęs dviem žaliom juostom-upėm; štai, toliau ežeras, tylus, ramus, blizgus, lyg milžino veidrodis; o dar toliau, už ežero, baltos, žibančios Alpių viršūnės — tokios baltos ir taip žiba, kad išrodo it kažkas nežemiška, nerealinga, it kokie svajojimai, negalį niekadoms įsikūnyti mūsų vargšėje, žmonių suterštoje, žemėje.

Pakalnėje, netoli ežero, yra senoji miesto dalis. Namai siaurais langais, pažaliavusiomis nuo senatvės sienomis, augštai susitūpę prie kits-kito, palikę tarp savęs siauras, tamsias gatveles. O tarpe

jų, lyg jų motyna, lyg praėjusių amžių sargas, riogso persenusi, iš XIII amžiaus, gotikos Domkirche, dabar jau protestantų. Dideliu gražumu ji nesižymi, bet daro gilų įspūdį savo nuostabiu šiaurumu ir rūstumu. Rodos, pučia iš jos nuožmioji dvasia Zvingli'o, kurs stovi netoli iš žalvario nulietas, pasirėmęs ant kardo, nuo kurio žuvo. Ir ateina mintis, kad tai tie atsitikimai, kurių ji buvo liudytoja, tas būdas platinti ramiojo Dievo Avinėlio mokslą, perėmė tokiu pasibaisėjimu jos iškilmingus skliautus ir apgobė amžinu liūdesiu.

Tiek turėdamas gamtos gražybių, Zürich'as maža teturi dailės veikalų. Yra viena paveikslų galerija vadinamajame Kunstgebäude, bet paveikslų ten nedaug ir tie patys nepuikiausi. Tik keletas turi tikros artistingos vertės. Tarp tų pirmą vietą užima garsusis Böcklin'o Karas, plačiai žinomas iš reprodukcijų. Atsistojus prieš tą paveikslą staiga pajutau, kaip man oda pradėjo traukties ir šalta baimė ėmė slinkti per nugarą.

Taip, tai jis! Tai jis — pati didžioji žmonijos nelaimė, išgalvotas amžinai žmonių giminės gėdai, žemiausių instinktų žadintojas, Dievo paveikslu žmogui naikintojas, velnio sūnus — karas! Virš laukų ir sodžių lekia štai baisiausia pragaro vizija. Lekia Nuožnumas, rudas, raudonas, baisus, nežinąs gailėsio, verčias minkštas žmonių širdis kietais akmenimis; jautrius vyrus bei tėvus — žmonių ir vaikų žudytojais, gailestingas rankas — kokčiomis, plėšriomis, kruvinomis letenomis, laikančiomis geležinį kūją. Visas raudonas Nuožnumas, kraujais apsi-taškęs, ir arklys po juo kruvinas.

Lekia žalasis Puvėsys, pūdas visas žmogaus sielos gėles, nuodijąs viską savo dvokiančiu dūsavimu, kaip ta pusnuogė, pusiausupuvusi moteriškė, jojanti ant apipuvusio arklio.

Ir lekia dar mirtis. Pasilenkusi, dalgių kaulėtose rankose, ironingai šypsodamos — tik piauna, tik piauna, tik stengiasi platesnę pradalgę užgriebti. Apsivilkus ji uniformu ir... o ironija! didelė žvaigždė žiba jai ant krūtinės.

Daug kartų vaikščiodavau žiūrėti to paveikslu, ir visados darydavo jis man tokį-pat gilų įspūdį. Ir dažnai sau tardavau, ką gi darytų su juo estetikai, kurie tvirtina, kad formų gražumas esąs privalioji kiekvieno dailės veikalo sąlyga. Gal nepripažintų Karui to titulo? Nes juk čia nieko gražaus; pradedant žmogystomis ir baigiant arkliais — viskas biauru. Tečiau, nepaisydamas jokių teorijų, jauti, kad tai tikroji dailė, nes tik ji tegali taip suvirpinti žmogų, duoti tokią gilią sintezę ir taip galingai jį išreikšti.

O grožė tūno čia ne išviršinėse formose, bet jausme, kurį žadina tas paveikslas. Tas jausmas — tai biauřejimasis, baisėjimasis, karo neapykanta — ir tai kaip tik yra gražu.

Yra dar ir antras Böcklin'o paveikslas taip-pat labai vykęs. Tai "Gartenlaube". Sode, mažoje palapinėje, sėdi snaudžiančių senelių pora. Puikūs vokiečių biurgerių tipai. Aplink palapinės išvesti takai ir susodintos gėlės taip simetriškai ir monotoniškai, kad net žiūrėti nuobodu. Čia, man rodos, Böcklin'o norėta išreikšti vienodumas tų senelių gyvenimo. Ir tai puikiai jam pasisekė. Žiūri ir šauki: Ak koks nuobodus jų gyvenimas! Ir visas gyvenimas tau prieš akis – tvarkus ir sistemingas, kuriame viskas daroma syki nustatyta tvarka, kurioje visam kam yra paskirtos tam tikros valandos, net ir moterystės mylavimams – gyvenimas be didelių džiaugsmų ir gilių nuliudimų...

Indomus paveikslas Otilijos Röderstein — Sužadėtiniai. Dvi galvi: vyro ir moters. Vyras—energija, valia, tvirtybė; moteriškė nematytas saldumas ir ramybė: "das ewig Weibliche". Labai gražus kontrastas, puikiai pasisekę vyriškumo ir moteriškumo simbolai. Abidvi salė pilni tik vieno Koller'o paveikslų. Tai tipingas šveicaras. Piešia tik gyvulius, daugiausia karves, duodamas jiems Alpių fono. Kad tarp kitų paveikslų būtų jo koks vienas-kitas, tai galima būtų valandėlę smagiai į juos pažiūrėti, bet dabar, kad jų pilni dvi salė ir ant kiekvieno vis veršiai, karvės, avys ir jaučiai —tai jie baisiai nusibosta. Tik vienas man patiko — ne toks banalingas, kaip kiti — Arklys tvarte.

Vilniaus lietuvių 2-klasė mokykla. (Ten-pat apačioje Liet. Mokslo Dr-ja).

Širvas arkliukas, visai paprastas, kaip mūsų Žemaičių ūkininkų, stovi tvarte ir, iškišęs galvą pro langelį, žiūri į platųjį pasaulį. Šviesa gražiai skverbiasi pro langą ir pusiau nušviečia tamsų tvartą. Taip gaudina tas arklelis, uždarytas tamsiame tvarte ir trokštąs, išsiilgęs šviesos.

Iš skulptūros yra puiki "Mergaitė meldžiasi" Vincento Vela, iškalta iš balto marmoro. Viena skastybė! Rodos, pro tas vos-vos pravertas stebuklingas lūpėles niekakos negali išėiti nė vienas šaunus žodis; rodos, toje mažoje, tokiomis armoningomis linijomis galvutėje, truputį augštyn pakeltoje, niekadros negali gimti nedora mintis, o širdelė, kurią nujauti po tų lengvų, raukšlėmis nusileidžiančių, marškinėlių, tokių plonučių ir švelnių, tartum ne iš marmoro būtų, tik iš batisto — niekadros negali suplakti negeru jausmu. Taip-pat labai tvirtai yra padaryta jaunikaičio galva Kissling'o, pavadinta "Tikėjimas". Tokia tvirtybe kvėpuoja tie energingi veido brūkšniai, tokia gale ta

visa augštyn pakelta galva, tokia fanatiška savo tikėjimo meile, kad jauti, jog tas jaunikaitis net nesudrebės prieš mirtį dėl savo įsitikinimų.

Štai ir viskas. Yra dar vienas Böcklin'o paveikslas, yra Stuck'o, vienas geras Leubach'o portretas ir mažutis paveikslėlis Defregger'o "Zaidžia vaikas", bet, mano nuomone, nieko ypatingo juose nėra. Be Kunstgebäudės, yra dar graikų skulptūros kolekcija politechnikoje. Erdvi salė pilna Olimpiečių. Kokios nematytos ramybės tuose gražiuose marmoro veiduose ir pilnuose armonijos, tokiais puikiais brūkšniais, kūnuose ir kaip maža juose dvasios! Ramybė ne ta, kurią ingija žmogus, pergalėjęs pasaulį ir pakilęs virš jo, bet ramybė vaiko, kurio dvasia dar nepažadinta, dar nė kartą neįėjusi į konfliktą su materija. Dailė geriausiai duoda pažinti tautą. Iš tų puikių, ramių stovylių žiūri senovės graikas. Senovės graiko dvasia nesiveržė į viršpasaulius, nesijuto materijos priešininkė, nesistengė materijos apgalėti ir pavergti. Tarp dvasios

ir kūno viešpatavo pilna armonija ir vienybė. Be-
dugnė tarp tų žmonių ir mūsų, krikščionių kultū-
ros vaikų, jaučiančių savyje du elementu, amžinu
kits-kito priešininku. Didi yra graikų dailė savo
stebuklinga armonija ir paprastumu. Bet išbuvus
toje milžiniškoje salėje porą valandų vis delto į tas
stovylas bežiūrint, tas vienodumas ir ta bedvasybė
man darosi nuobodūs. Pasidaro trošku ir angšta;
rodos, šaukte šaukčiau: dvasios, dvasios daugiau!
Akys ištroškusios dailės, rodančios mistingąsias sri-
tis, dailės, kuri yra dvasios pakilimas virš viso,
kas yra pasaulyje, kuri yra sielos ilgėjimasis "ano-
sios pusės".

Kas atvažiuoja į Zūrich'ą, tas būtinai turi ap-
lankyti Landesmusäum. Gražiamame rūme, viduram-
žių pilies stilium, surinkta devynios galybės įvairių-
įvairiausių daiktų, rodančių Šveicarų šalies kultū-
ros istoriją, pradedant nuo puikiai padarytų mo-
delių trobesių ant rąstų ir visokių iškasų iš Ry-
mo laikų, baigiant kolekcijomis indų, rakandų, ve-
žimų, ginklų, laikrodžių, muzikos instrumentų, dra-
bužių paskesniųjų laikų. Tų daiktų yra tiek, kad
kiauras dienas galima čia sėdėti ir studijuoti. In-
domiausi yra "praėjusiųjų laikų užkampiai" — visi
kambariai iš senovės laikų. Patiko man nedidelis
viduramžių kambariukas, matyti, kaž-kokios pilies
ponios. Langai mažučiais šeškampiais stikleliais,
švinu intaisytais, lova, kietos skaptuotos kedės,
lopšys, o prie jo ratelis su kedele. Rodos, balta-
veidė "Edelfrau" ką tik nuo ratelio pakilo ir tuo-
jau sugriš—augšta, liekna, siaurarakė ir lengvapė-
dė, ilgais, angštais rūbais, auksuotu maišeliu, ky-
bančiu prie juostos. Rūstumas pučia nuo tų plikų,
be pagražinimų ir paveikslų sienų, nuo kietų me-
blių ir langų mažais stikleliais. Šiaurus kambarys,
kaip jo savininkės gyvenimas, visas priedermėms
pavestas. Iš pradžios tėvams, paskui vyrui ir, paga-
liaus, vaikams.

Yra kelios viduramžių salės, kuriose rinkda-
vosi visa šeimyna. Sunkus stalas stovi viduryje,
kampe didelė-didelė krosnis, o prie jos koklių fo-
telis augštai iškeltas taip, kad lipama ant jo keliais
plytų laipsneliais; šiluma iš krosnies ineidavo į jį.
Tai "Vaterstuhl", garbės vieta, ne kiekvienam šei-
mynos nariui prieinama.

Įsivaizdinu, kaip smagu buvo tėvui, iš vargin-
go karo žygio sugrįžus, sėdėti tokiam fotelyje il-
gais rudens vakarais, kada vėjas ir lietus daužė
mažus langų stiklelius. Prie stalo sėdėjo pati ir
dukters, ant staklelių pasilenkusios. Bet netiek siu-
vo, kiek, išplėtusios akis, klausė tėvo pasakojimų
apie nežinomus kraštus ir žmones. Ir plakė pane-
lių širdys po stangių, ankštų rūbelių, ir vaidinosi
joms platus, indomus pasaulis...

Vienoje salėje yra bažnyčia iš kokio XIII am-
žiaus. Altorius, sakykla, konfesijonai—visa, kaip
buvo. Paveikslai neapsakomo baisumo, panašūs į
mūsų kryžių ir koplitelių šventuosius. Ant altoriaus
padėtas mišolas, puikiai parašytas ir papuoštas rū-
pestingos kokio-nors vienuolio rankos. Ir štai —
visos tos rūpestingos rankos, tokiu kantrumu per-
rašančios storiausius tomus, visi tie žmonės, kurie

tuos daiktus padarė, ir tie, kurie jais naudojosi;
visi, kurie prieš tą altorių bijodami ir kentėdami
siuntė savo maldas, ir kurie kruvinomis atgailos
ašaromis plovė tas klausyklas, — visi senai jau,
senai pelenais subirėjo, o tie daiktai paliko ir gal
būt, ilgai pasiliks. O niekų niekai ir viskas niekai!
Trumpas yra žmogaus gyvenimas, o dienos jo pra-
eina lyg šešėlis.

Tūkstančiai, milijonai žmonių, kurie taip bai-
siai kentėjo, taip karštai mylėjo, taip tvirtai tikėjo
— kame jie dabar? Kas gali atsakyti!

Kitąsyk didelėje vienos pilies salėje — pasako-
ja senovės keltų legenda — sėdėję susirinkę riteriai.
Lauke buvusi tamsi, šalta rudens naktis, o salėje,
daugybe žibintuvų apšviestoje, šviesu, šilta ir lin-
ksma. Ūmai kaž-kas pravėręs duris — ir į salę įlė-
kęs mažutis paukštelis. Perlėkęs per visą salę ir
pranykęs kitose duryse. Tada vienas riterių taręs:

— Tas paukštelis — tai žmogaus gyvenimas.
Ateina žmogus tan pasaulin iš nežinomų tamsy-
bių, gyvena akies mirksnį—ir vėl nežinomose tam-
sybėse pranyksta.

Ir susimąstę riteriai.

Kaip gi laimingas tas, kas tvirtai tiki, kad į tą
gyvenimo salę įleido jį išmintinga ir gera Esybė ir
kad ten, už durų, už tos tamsiosios nakties, lau-
kia jo amžinoji Šviesal

Vaikščiojant po to muziejaus kambarių dau-
gybę, tarp palikimų tų, kurie jau senai "perlėkė
per salę", amžinybės mintys nenoromis veržiasi
į galvą. Tarsi, visų tų žmonių vėlės skrajoja ap-
link daiktus, mielus joms ir atminimų pilnus, ir
šnibžda tau į ausį apie žmonių buvimo nykumą.

Yra dar vienas daiktas, kuris puola į akį Zū-
rich'e. Tai didelis švarumas. Man, atvažiauvusiai sta-
čiai iš Kauno ir Vilniaus ir dar pakelėje porą die-
nų Krokve viešėjusiai, — tai juoba buvo smagu ir
nepaprasta. Gatvės, plotai, sodai — tarsi švariausi
salionai; niekur jokio popėrgalio. Visur, kur tik
galima, krepšiai poperiams ir kitiems atmatams. Ir
ne tai, kad sargai švariam šluoja, geriau žiūri tvar-
kos, negu pas mus, bet tai, kad švarumas ir tvar-
ka taip jau yra inėję į šveicaro kraują, jog jis ne-
begali būti betvarkis. Jam nebereikia mąstyti ir
stengties neprimėtyti popėrgalių aplink save; jis ma-
chinaliniai eina ir meta juos į krepšį.

Juk kad pas mus tokių krepšių būtų dar 10
sykių daugiau, negu čia, ar būtų švaru? Nebent
turėtų tai būti krepšiai-automatai, kurie patys ima
iš publikos sąšlavas.

Ligi kokio, galima sakyti, pedantizmo prieina
šveicarų švarumas, galima suprasti kad ir iš to:
šeimininkės nelabai nori nuomoti kambarių mote-
rims del tos priežasties, kad moters savo ilgais
rūbais prinešančios į kambarius daug dulkių.

Nuostabiai lengva ir smagu kvėpuoti tokioje
švarioje šalyje.

Į Zūrich'ą palydėjo mane vienas mano gim-
naitis, kuris mėgo studijuoti restoranus. Pailsę be-
vaikščiodami po miestą, eidavome atsilsėti kiekvie-
ną kartą vis į kitą restoraną. Iš pradžios nuėjova

Vilniaus lietuvių 2-klasė mokykla. Rūpinasi ja ir laiko ją Vilniaus Liet. Susišelp. D-ja.

Mokyklos globėjai ir mokytojai: Pr. Klimaitis (mok.), J. Jurkūnas (mok.), P. Matulionis (įsteig.), d-ras A. Vileišis (įsteig.), V. Urbanavičius, A. Smetona, Kun. Januševičius, J. Kairūkštis, K. Vaitiekūnaitė (mok.), d-ras J. Basanavičius, Kun. J. Kukta, E. Vileišienė (globėjai); apačioje sėdi mokiniai ir mokinės: G. Žukauskis, M. Strazdaitė, J. Stasys, O. Vilkickaitė, K. Žukauskis, Kairytė. Viršuje kabo kun. A. Viskanto portr.

į automatinį. Smagu juose delto, kad nereikia jokių patarnavimų. Įmeti 20 ar 10 centimų, paimi kas iškrito, atsisėdi sau ir valgai. Ten buvo priešpiečiai. Pietų nukeliavova į antrąjį, puikia veranda ant Limmat'o upės kranto. Pavalgęs skanios sriubos ir mėsos, mano kompanijonas užsimanė desero. Man išrinko "Omelette mit Rhum", o sau "Pfannkuchen". Išivaizdinkite: omlėtas — buvo tai paprasta mūsų kiaušiniene, apibarstyta cukrum ir užpilta degančiu romu. Puiki kombinacija! Prarijus kąsnelį maniau, būsiu priversta atlikti ilgą, smarkią kelionę į labai tolimą nuo Zūrich'o miestą. Mano draugas juokėsi, visą viltį dėdamas į savo pfannkuchen'ą. Bet pasirodė, kad tai irgi kiaušiniene, tik be romo, už tai baisiai sūri. Ir vienas ir antras valgis paliko ant lėkščių, o mudviem paliko pamokymas daugiau niekadęs nebeprašyti omlėtų nei pfannkuchenų.

Pavalgius pusvakarių trečiame restorane, nuėjova į paežerę. Visi jo krantai — tai terasės, sėte prisėtos visokių medžių, gėlių ir vyno krūmelių. O už jo, tolybėje riogso dideliausi kalnai, lyg tie tamūs debesiai, kurie kartais pas mus kyla vakaruose. Oras buvo šiltas ir tylus, pilnas gėlių kvapo. Ant

ramių, žalsvų vandenu tyliai stovėjo luotai, it didelės, baltos snaudžiančios peteliškės. Buvo sekmdienis, taigi minios žmonių ragavo inprastojo "Spaziergang'o". Atsisėdusiu po šakotu platanu, observavova. Padoriai, pavyzdingai eina bürger'ių šeimynos — papa, mama ir vaikai. Mažuosius motynos veža gražiuose vežimėliuose. Papa — dažniausiai drūtas, nuo alaus nutukęs vyras, ilgais ūsais, raudonveidis; mama — nemintri, be jokios gracijos, plačiakoja, be skonies apsidariusi, dažniausiai mėlinai-žaliai — spalvų derinimas, kurio nepakenčia mano akys. Stebėtis tik reikia, kaip baisiai neharmonizuoja tie žmonės su ta puikiąja gamta; ant fono tų stebuklų-kalnų, to smaragdinio ežero, to gėlių potvinio — jie atsimuša negražiais, neestetiniais taškais.

Bet negalima to pasakyti apie vaikus. Vaikai čia labai gražūs. Švarūs, linksmi, drąsūs; savo raudonais, riebiais, apskritais veideliais panašūs į Rubenso angelėlius.

Tarp šveicarų maišosi daug kitataučių, kurie tuojau galima atskirti. Štai dvi rudplauki, tėvi, ilgakakli poni, drobės kostiumais, kodakais ant pe-

ties — aišku, jog tai anglės-turistės. Štai pasipūręs jaunikaitis, melancholingai klaidžiojančiu žvilgesiu, ir panelė maža kepuraitė ant galvos—tai, žinoma, rusai studentai. Štai ugniaakiai italai, gyvais, pilnais gracijos judėjimais; štai elegantiškai pasipuošusios, miklios prancūzės... Kalbų įvairių-įvairiausių — tikras Babelio bokštas.

Netoli ežero stovi kioskas, kur pardavinėjami visoki gėralai. Žiba ant jo parašas didelėmis raidėmis: "Kliukvi kvas". Matyti, šveicarai moką geografijos, atsimena, kad Rusijoje auga didelis medis "Kliukva", po kuriuo tupi baisus žvėris "činovnik" — ir rūpinasi, kad ir svetur rusai turėtų gėralo iš to savo tautos medžio vaisių.

Pr. Penkaitis.

Besibastant...

(Iš senio studento atminimų).

1. Nemunu plaukiant.

paudą atgavus, Lietuva atgijo, ir tas atgijimas atsiliepė į mus, jos pabėgėlius, gyvenančius svetur. Subruzdavo visi. subruzdau ir aš, ir mano krūtinėj ūmai užsidegė didelis noras išvysti tėvynę. Sulaukęs pavasario, leidaus į Lietuvą. Mane daugiausiai į save viliojo Nemunas ir jo krantai. Paviešėjęs Kaune, sėdau į garlaivį. Mūsų galiūnu gėrėdamasis ir juo plaukdamas, kuo toliau tuo daugiau jo krantų gamtos žavėjamas, pačiame vidurnaktyje atsidūriau Jurbarke.

Niekai miestas. Pernakvojęs garlaivyje, vos dienai brėkstant, jau aš matavau savo kojomis jo dulkinas, bet, turi būti, nuo-pat miesto įsteigimo dar nešluotas gatves. Apvaikščiojau visas apylinkes: ir V... dvarą, ir kapines, ir visa kita, bet indomaus tikrai neradau nieko. Tik baisiai pavargau. Buvo smarki kaitra. Tad vieno tik sau geidžiau — atsilsio. Kad tik greičiau plaukčiau atgal!

Garlaivis turėjo plaukti į Kauną popiet, tris mušus, o aš jau nuo dešimtos ryto neturėjau nei ko veikti, nei kur dingti. Tad dar prieš pirmą žengiau į prielauką. Mielu noru būčiau dar anksčiau nuėjęs, bet bijojau savo nerimu žmonių juokinti.

Priėjęs prie garlaivio, aš net apsidžiaugiau. Jame tokių, kaip aš, nerimstančių atsirado net keliolika. Bet jie buvo už mane kur-kas gudresni. Atvykę anksčiau, jie išsitiesė ant suolų, kai-kas net ant palubės grindų, ir sau ramiai knarkė. Laimingi, jiems nėr ko drovėtis! Visai kas kita man. Maloniai būčiau ir pats išsitiesęs, bet gale sėdėjo jaunikaitis, apsitaisęs kaž-kokia nežinomos man įstaigos forma. Ištolo išrodė lyg ir inteligentas-valdininkas. Jo tai aš ir pasidrovėjau. Maniau sau, dar pasakys: "štai, apsitaisęs kaip ir poniškai, o raitos it koks muzikas". Priėjau prie jo arčiau; jis — nė krust; net nežvilgterėjo į tą šalį, iš kur aš buvau atėjęs.

— Ė-ė, brolau, — manau sau, — tu per daug didus. Bet tik aš tave įveiksiu. Iškur ta didybė? Kas tu toks? Intetigentas — ne inteligentas.. Žydu-

kas — ne žydukas. Būtų lyg ir darbininkas, ar šiaip koks miestelėnas, bet ta keista forma... Valdininkėliui, rodos, ir netiktų: per daug jau prastas gymis, ir vėl—nepažįstu tokios įstaigos tokia keista forma..

— Kokia tai taimstos forma? — neiškenčiau aš, galutinai nepaklausęs rusiškai.

Jis ne tuojau atsakė man. Pirmą pažvelgė į mane, išmatavo mane nuo galvos iki kojų ir tik po to jau teikėsi man atsakyti

— Muzikos mokykla.

— Tikrai? Tai, tur-būt, dabar įvesta nauja forma?.. Nežinojau.

— Tai, mat, aš truputį ją savaip pertaisiau,— bandė nusišypsoti, bet išėjo tartum susiraukęs. — Tokia-tai ištikrųjų turėtų būti,— pridūrė jis.

— Tai kaip! Tai tamsta, taip sakant, esi savo rūšies formos reformatorius... Che-che!.. Esi, tamsta, rusas?

— Ne, aš lietuvis.

— Lietuvis?.. A-a! savo žmogutis! Tai sveikutis. Aš ir lietuvis.

Jo didybė, matyti, truputį suminkštėjo. Paspaudėva vienas antram rankas ir pasakėva savo pavardes.

— Niekados tokios pavardės nesu girdėjęs, — stebėjosi mano naujas pažįstamasis.

— Ir nekeista: nieku dar nesu atsižymėjęs, nes ir Lietuvoj dar negyvenu. Bet aš tamstos pavardę girdžiu taip-pat pirmą kartą.

— Tai tamsta, tur-būt, neskaitai lietuvių laikraščų?

— Kur neskaitęs skaitau..

— Apie mane buvo rašyta.

— Tikrai?.. Na, tai atsiprašau, aš ar nepastebėjau, ar gal užmiršau...

— Je, apie mane buvo rašyta jau ne kartą.

Aš vos susilaikiau neprunkštojęs juokais. Tai štai kadėl ta didybė!.. Na, dabar jau suprantu. Žmogus, apie kurį rašo laikraščiai, tikrai turi teisės didžiuotis.

— Tai kaip?.. Tai tamsta esi garsus! Tad man, nepatekusiui į garsiųjų skaičių, dar maloniau su tamsta susipažinti.

Aš dar kartą paspaudžiau jam ranką. Jo veidas prašvito ir, matyt, buvo mano komplimentu patenkintas: nusišypsojo.

— Kuo gi tamsta taip pagarsėjai?

— Kaip gi. Rengiu vakarus, vedu chorus. Ar girdėjai tamsta, kad kitą savaitę bus vakaras Burbos dvare?

— Ne, negirdėjau.

— Kaip gi, bus. Jį irgi aš rengiu; bus indomus.

— Taip?.. Na, tai tamsta tikrai esi vertas pagyro...

Juokai juokais, bet aš ištikrųjų apsidžiaugiau ūmai suradęs sau gerą kelionės draugą. Tokio lygiai, kuris jau dalyvauja visuomenės gyvenime, tokio, kuris čia visa pažįsta, taigi gali man daug ko papasakoti, daug ko paaiškinti, man lygiai ligtol trūko. O čia dar jo didybė nuo mano žodžių kuo toliau, tuo daugiau vis nyko. Taigi, galima sakyti, man tuokart tiesiog sekėsi. Buvau labai patenkintas, užmiršau tuoj ir nuovargį.

Įsikalbėjova. Jam indomu buvo žinoti, kas aš, kur, kokių tikslu keliauju.

— O, tamstėle, — atsiliepiu aš jam, tyčia paėmęs nelaimingo, lyg ieškančio jo globos, balsą: Man tikrai buvo indomu nuoduoti pasidavusį jo globai, jį lengviau ištirti ir iš jo daug patirti. — Sulyginus su tamsta, čia tarp savųjų gyvenančiu, čia gi galinčiu darbuoties savo tėvynės lobiui, esu nelaimingas žmogus. Kuo-ne visą savo amžį traukusi po Rusiją, nes, dar kūdikis būdamas, palikau Lietuvą. Buvau jau visai nutautęs, tik netikėtai atgijau ir supratau padarytą klaidą. Nuo to tai laiko pradėjau liūsti, ilgėtis Lietuvos ir štai dabar, turėdamas šiek-tiek liuos laiko, atvažiuoju čionai nors kiek susipažinti su savo Tėvyne, plaukiant Nemunu pasigėrėti jo puikiais krantais...

Jis iš pradžių nustebeš pažiūrėjo į mane, pasakui susimąstė. Aš tęsiau toliau.

— Jie tikrai puikūs! Aš vakar, juos pirmą kartą išvydęs, tiesiog jaučiaus apžavėtas... O, kokie neišmanėliai mes visi, kurie trankomės po svetus kraštus, gėrėdamiesi ten jų gamta! Mes alpstame, gerėdamiesi ten Krimo, Kaukazo, Uralo, Sibirijos gamta, gėrimės Volgos, Dniepro, Dono krantais, o užmirštame nepalyginamą grožę Lietuvos gamtos. Štai kad ir apylinkės Vilniaus, Kauno, Vileikos ir daugelio, daugelio kitų vietų, kurios man, — turiu tamstai visai atvirai pasisakyti, — teko tik dabar pirmą kartą pamatyti. Juk tai visi puikių-puikiausių paveikslai: vieni šalia kitų, dar kur-kas puikesnių!.. Ir visa tai mes apleidžiamel!.. Viso to mes nevertiname, nebranginame!..

— O je, — tarė jis protektoriaus balsu, žvilgterėjęs vėl į mane, bet jau be didybės, o veikiau lyg ir pasigailėjęs manęs, mano aimanavimų sujūdintas. — Jei tamsta čia tikrai pirmą kartą ir taip labai mėgsti gamtą, tai plauksime, aš tamstai parodysiu daug, kas yra indomu. Praplauksime ir pro Raudonius, ir pro Burbos dvarą, kurį tamstai jau minėjau, ir pro Veliuoną, ir pro daug kitų puikių vietų. Čia, tamsta, yra ir daug istorinių vietų...

Aš jam nuoširdžiai padėkojau ir prašiau pa-

imti mane visai į savo globą. Ištikrųjų, išnykus jo didybei, jis man pradėjo labai tiktį. Patiko jis man dar tuo daugiau, kad, išžiūrėjęs gerai į jį visą, į jo šašuotą, blogai nupraustą gymlį, į jo keistą, su pretensija būti originalinga, bet, tur-būt, nuo-pat pasiuvimo nevalytą formą, aš gyvai atsiminiau ir savo kudikybės laikus, kada ir aš pats, ir daugelis kitų vaikėsu, tokių-pat, kaip šits, šašuotu, blogai nupraustu, nevalų, mėgdavome apsvilkkti kokia forma, ar bent užsimauti ant galvos kokią su erliu arba su kokarda kepurę, ir tuomet manydavome, kad visi į mus žiūri, stebėdamies, pavydėdami, mumis gėrėdamies, ir tikrai dėjomės didvyriais. Žiūrėdamas į jį, gyvai atsiminiau ir savo jaunąsias dienas. Juk ir aš kadaise buvau toks. Juk ir pas mane būdavo tokios-pat didybės; bet, meiliai užkalbintam, ir man nestigdavo širdies, kaip ir šitam dabar nestinga. Tas juo daugiau galėjo didžiuties, kad, štai, jau "rengias" vakarus, "vedas" chorus, ir apie jį jau buvę "rašyta" laikraščiuose. Bet ištikrųjų, matyti, jis buvo jau geras lietuvis, jau išėmęs lietuvių dvasios, jau gerai susipratęs... Aš štai pradėjau mylėti jį.

Mudu tikrai susidraugavo. Plaukiant maloniai aiškino man visa, kas stebino mano akis, ir rodė į tai, ko aš nepastebėdavau. Aš gi, jam klausinėjant, pasakojau apie Rusiją, ypač Peterburgą, į kurį jis, mokyklą baigęs, rengėsi važiuoti toliau lavinties muzika. Mudu apsilankėva ir bufete, užkandova ir draugiškai išgėrėva. Mudviejų bičiulybė ūmai virto tokia, kokia ūmai darosi tarpe visai nepažįstamų žmonių, netikėtai atsідūrusių vienokiame padėjime.

Kas dažnai keliauja, tas labai gerai supranta, kaip žmonės, net ne vienodų pažiūrų, kelionėje greitai susidraugauja ir kaip jie pasipasakaja kits kitam net tokių gyvenimo paslapčių, kurias šiaip laiko reikalinga slėpti nuo geriausių draugų, nuo artimiausių genčių. Taip tai pasipasakojova ir mudu. Mudu vienas antram iškratėva kuo-ne visą savo gyvenimą, nuo-pat lopšio pradant. Be viso kito, kas šioj kelionėj rīšo mudu: ir gamtos meilė, ir indomūs pasipasakojimai, ir išgertas bruderšaftas, ir daug kas kita, mudu dar jungė tautybė. Ką kalbėjova, apie ką mąstėva, o mudviejų šneka, mintys kad ir nukrypđavo kur į šalį nuo Lietuvos, štai, klausyk, jau viskas vėl sukasi apie vieną, juos traukiantį, vidurį, apie mūsų tėvynę ir visa, kas ją liečia.

Jis žinojo ir mokėjo man indomiau daug papasakoti ir apie mūsų dainas. Ir aš jį dar daugiau pradėjau gerbti. Nepaisant jo nedailios, névalios išvaizdos, muzika jis buvo labai išsilavinęs. Man juo indomiau buvo klausyti kalbos apie mūsų dainas, nes ir jų aš buvau tik už kelių dienų prieš tai pirmą kartą girdėjęs. O-o, kaip aš karštai jas tuomet pamilau. O-o, daug, daug smagumo davė man ta trumpa, bet neužmirštama kelionė. Ten, svetimoj šalyj gyvendamas, galėjau tik svajoti apie Lietuvą, o dabar, štai, aš regėjau ją pačią, ir tai, ką aš pamaciau, viršijo visus mano svajojimus. Aš pamilau ją taip, jog niekadoms nebūčiau su ja atsiskyręs, tai

gi čia tuoj ir likęs. Bet tuo pat laiku, ją išvydus, ūmai apkito visa mano ideologija. Aš ūmai pajutau savyje daug atmainos. Ji taip stačiai pažadino mane prie vieno svarbaus darbo, kad nuo to laiko jis man tapo vienintėliu tikslu. Aš, mat, ten Rusijoje turėjau tuo kartu pelningą vietą, ir vien karjera buvo užimta mano galva. Aš viliaus tapti "žmogumi", ten svetimaj šalyj darbuodamasis. Išvydęs dabar Lietuvą, tartum išgirdau jos žavintį balsą, mane taip stačiai žadinantį jon grįžti!

— Tad grįžti turiu! Bet grįžti tokiam, koks esu dabar, be mokslo? Tad ką gi aš veiksiu? Tik taip, tavimi gėrėtis? Oi, ne, ne. Aš trokštu darbo! Aš noriu darbuotis tavo gėriui. Aš noriu, kad tu būtum laimingas... O dirbti galėsiu tik apsišarvojęs mokslu. Tad turiu dar grįžti tenai, į senąjį lizdą. Ten liausiuos rūpinęsis savo karjera ir vien mokslui atsidėsiu, kad grįščiau tėvynėn jau šviesėnis...

Štai ir nauja pažintis.

Artinomės prie R. Garlaivis čia paprastai nestoja ir prie kranto neplaukia, bet kapitonas dar ištolo pastebėjo besiartinančią valtį, o joje porą keleivių. Tad sušvilpęs sustojo ir pasiėmė tuodų keleiviu: merginą ir vaikiną. Abubu sėdo priešais mudu. Į naujuosius keleivius, kaip paprastai, ėmė žvalgyties. Apžvelgiau juodu ir aš. Mergina išsykio padarė man labai malonų įspūdį, gerai išauklėta, lipšni žmogystė. Aš savo nuomonę apreiškiau draugui.

— Tai R. liaudies mokyklos mokytoja,—pusbalsiu aiškino jis man.

— Rusė?

— Taip.

Man pasidarė koktu—ir geras mano ūpas ūmai susmuko.

— Tokia graži mergina, savo išvaizda prie savęs taip vilioja ir, štai, turi lygiai būti rusė, mokytoja mūsų vaikų! Turi būti mūsų krašto rusintoja.

Ir kitos panašios mintys mane kankino...

Ir tik aš turėjau į ją žiūrėti. Kaž kas prie jos mane traukė ir tuo-pat laiku nuo jos stūmė.

Ji tuo tarpu skaitė jau man senai pažįstamą knygą: Veresajevo "Gydytojo užrašai", savo laiku daug trukšmo padariusią ir gydytojų tarpe, ir šiaip Rusijos inteligentijoj. Bet aš aiškiai mačiau, kaip ji atsidėjus klausė mudviejų kalbos, nes, man taip pasakius, ji liūdnai nusišypsojo, žvilgtėrėjo į mane ir norėjo įsikišti į mūsų kalbą, bet paraudo, susigėdo ir užsidengė knyga.

— Aha, — maniau aš sau: tu lietuviškai supranti. Ką? Nesmagu tiesos klausyti?

Bet norėdamas išvengti nesmagumų, aš permainingiau kalbą. Tyčia garsiai, kad ji girdėtų, aiškinau savo draugui turinį tos tuomet dar garsios knygos, pasakojau jam apie trukšmą, kuri jį buvo sukėlus ir kritikoj ir išviso inteligentų tarpe. Jam tai labai buvo indomu, bet, matyti, mano žodžiai ir jos ausims nebuvo tuščias balsas. Jos gyvi žvilgsniai mudviejų linkui aiškiausiai tai liudijo. Ir kai netikėtai mudviejų akys susitikdavo, aiškiai pastebėdavau jose indomavimą ir dėkingumą. Man tai buvo smagu.

Jei nebūčiau buvęs draugo ispėtas, kad ji rusė, tai būčiau tuojau ją pakalbinęs: taip ji man patiko.

Ir betgi man teko su ja susipažinti.

Veliuonoje reikėjo skirties su mano naujuoju draugu. Širdingi linkėjimai, draugiškas pasibučiavimas, stipras rankų pasispaudimas—ir aš likau vienas. Ūmai pasidarė kaž-ko liūdna.

Turiu paaiškinti, kad dieną prieš tai Jurbarkan tuo pačiu garlaiviu man beplaukiant, buvau susipažinęs su visa garlaivio administracija: kapitonu, kasierium, kontrolieriu. Tai buvo visi dar nenustatę lietuviai, kad ir nedalyvavę visuomenės darbuose. Atsiskykęs su mano draugu muziku, pradėjau ilgėtis. Nuobodumui nuvaikyti pradėjau slankioti iš vieno garlaivio galo į kitą, klausydamas keleivių kalbos. Buvo daug lietuvių kaimiečių. Ūmai pastebėjau, kad šalia mokytojos sėdi man jau nuo vakar dienos pažįstamas kontrolieris ir kalba su ja. Kaip gi jie kalba? Ogi lietuviškai!

Aš stačiai nustebau. Ką aš išgirdau — man buvo taip netikėta. Ji kalbėjo lietuviškai taip grynai, taip lengvai, tarytum lietuvių kalba būtų buvusi jos gimtoji.

— Tai rusai, tarp mūsų gyvendami, išmoksta taip puikiai kalbėti lietuviškai, — norėjau priėjęs arčiau sušukti. Bet tuo-pat laiku garlaivis pradėjo stoti, o kontrolieris, kuriam reikėjo čia išlipti, su ja skubiai atsiveikino. Aš prišokau prie jo, norėjau jį sustabdyti ir tol neleisti, kol supažindįs mane su taip puikiai lietuviškai kalbančia mano kelionės bendru. Bet tai būta nepaprasto, keisto žmogaus.

— Ehe-he! Štai ko dar tamsta įsimaneil!—atrėžė jis man.—Ne-e, jau to nebus, kaip sau nori. Mes taip nedarome. Mes taip darome. Jei kas mums patinka, tai einame ir susipažįstame patys. Kam da čia kitą į bėdą traukti? Tarp judviejų gal-kažin-ko atsitikti, tai dar mane kaltįsite... Ne, nenoriu! Sūdiev! Ka-ka-ka-ka!

Ir ėmė juokties taip, tarytum tai tikrai būtų juokingiausias dalykas pasaulyje. Kuo-ne parkrito besijuokdamas.

Na, ar ne juokdarys toks žmogus?

Kontrolierį palydėjęs ir vėl į savo vietą grįždamas, dar ištolo pastebėjau vaikiną, kurs buvo drauge su mergina (tai būta jos brolio), vartant ir žiūrint mano žemlapius, kuriuos buvau išeidamas išskleistus palikęs ant savo suolo. Tai buvo trijų Lietuvos gubernijų žemlapiai. Su jais aš nesiskyrčiau visą mano kelionės laiką per Lietuvą. Tiesa, daugelio vietų vardai juose buvo baisiai iškraipyti: surusinti, sulenkinti, suvokietinti, bet jie davė man daug naudos: ačiu jiems, aš drąsiai galėjau klaidžioti po visokias, man nepažįstamas, vietas, be jokio atsargumo, visai nebijodamas kur paklysti. Plaukdamas Nemunu, naudojausi jais pažymėti vietoms, kurios man buvo indomios, ir rašyti savo pastebėjimams į dieninį, į kurį rašinėjau visus kelionės atsikikimus. Tuomet ketinau, kelionė pasibaigus, išleisti brošiūrėlę, pavadinęs ją "kelionės išpūdžiais".

Pamačius mane artinantis, nepažįstamoji tuo-

jau sudraudė savo brolių, kad padėtų žemlapius. Ta proga priėjau ir mandagiai rusiškai (tarp savęs jie kalbėjo ta kalba) pasakiau, jog žemlapiams tai nieko nekenkia, man gi, priešingai, labai malonu, kad jaunikaitis jų indomauja, nes tikrai yra indomu su jais susipažinti. Juk mokykloj tokių nėra, ir tai yra žemlapiai trijų Lietuvos gubernijų; dvi iš jų mes kaip tik dabar plaukdami matome iš katros Nemuno pusės. Aš išplėtoju žemlapius dar daugiau ir aiškinu abiem visas vietas, kurias jau buvome praplaukę ir kur tada buvome. Juodu atsidėję klausė mano aiškinimų. Kada abudu iš mandagumo jau norėjo nueiti ir dėkojo man, padaviau žemlapius jaunikaičiui, patardamas jam geriau į juos išsiūreiti, o pats lietuviškai į nepažįstamąją prašneku.

— Man didžiai nuostabu, tamsta, ir sykiu labai, labai smagu buvo girdėti tamstą taip puikiai kalbant lietuviškai.

— Na, jau ir puikiai! Tamsta mane iškart sugėdinai. Aš kalbu gana prastai, kalbu taip, kaip girdžiu kalbant kaimiečius ir, žinoma, ne be klaidų, nes dabartinės naujosios lietuvių kalbos visai nemoku.

— Naujosios?.. Bet, tamsta... juk jokios naujos lietuvių kalbos nėra. Kas tai prasimanė? Gal mūsų priešininkai? Lietuvių kalba buvo ir bus ta pati. Tamsta gal nori sakyti literatūros kalba, šiek tiek apvalyta nuo slavybių...

— Nežinau, bet mūsų kaimiečiai sako, kad tai nauja kalba esanti, o aš, taip sakydama, seku jais, nes ir mokyties tos kalbos galiu tik iš jų.

— Bet juk tai geriausia mokykla. Juk ir mes iškur gi kitur, kad ne iš jų, kaimiečių, mokomės grynios kalbos?

— Šiaip aš ir tikrai randu ją naują, nes joje tiek daug nesuprantamų žodžių, kurių kaimiečiai, o drauge su jais ir aš, niekaip neištengiame prasti.

Aš stengiaus užstoti mūsų rašytojus ir laikraštininkus, bet ir pats jaučiau, jog ji turėjo daug tiesos. Valytojai per daug buvo tuomet nuvalę juokingų neologizmų: kinžolė, dievnamis, ir tt.

— Tamsta betgi ne lietuvi?

— Nežinau nei kaip tamstai atsakius. Mane vadina ruse, nes esu stačiatikė. O čia jau taip priimta: kas ne katalikas—tai jau ir ne lietuvis. Tai gi, nežinau prie kokios tautos tamsta skiri mane. Pati gi aš save laikau lietuve. Gimus, augus Lietuvoj, tai ir laikau tą kraštą savu. Myliu jį, myliu jo žmones, jų papročius...

— Man tai ytin smagu girdėti.

— O tamsta?

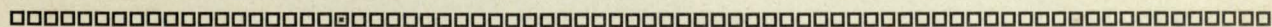
— Aš? Na, aš tai jau ir vietos žmonių supratimu būsiu lietuvis. Tik, deja, jau buvau žuvęs Lietuvai. Nei pats dabar nežinau, kaip grįžau prie savųjų.

— Taip? Labai indomu patirti, kaip tat atsitiko.

— Juk aš, tamstėle, galima sakyti, pirmą kartą matau savo gimtąjį kraštą, jei neskaitysiu kūdikybės laikų, kai dar nieko neišmanydavau.

Ir čia vėl turėjau pasakoti, aiškinti, ką jau buvau prieš kelias valandas pasakojęs, aiškinęs muzikui.

Taip tad mudu įsikalbėjoja ir stengėvos viens antrą arčiau pažinti.

VILNIAUS LIETUVIŲ ŠELPIMOSI DRAUGIJOS JUBILIEJUS.

Mūsų draugijų organizacija yra dar tiek nepastovi, kad nedaugeliui iš jų tenka susilaukti ilgesnio amžiaus. Laisvės metu daug jų prisisteigė, pakrutėjo kurį laiką ir dingo. Todel ima džiaugsmas, jei draugija, mačiusi visokių audrų, vėtyta ir mėtyta, ne tik neiškriko, bet, žvilgterėjusi į savo praeitį, didžiudamos gali pasakyti: ne veltui gyvenome, darėme ir padarėme nemaža. Tokia yra Vilniaus Lietuvių Šelpimosi Draugija, šventusi šie metai kovo 14 d. savo dešimties metų sukaktuves. Šventė ji savo dieną be iškilmių, susirinkusi posėdin mažu būriu narių; maža kas ją tesveikino, tesiuntė linkėjimų, stovi ji skyrium nuo kitų kaip ir apleista, rami ir tyli, bet nuopelnų turi Vilniaus lietuvių istorijoje daugiau už kitas.

Šelpimosi Draugija Vilniuje yra pirmutinė, kur visi lietuviai be jokių skirtumų susisprietė ta valanda, kada jų buvo maža, kada kiekvieno širdyje buvo labai daug idealizmo, taip reikalingo silpnotei tautai. Stoją nariais kunigai ir kraštutiniai demokratai, buržujai ir darbininkai,— visi, kam tik rūpėjo lietuvių idėja Vilniuje ir išviso Lietuvos rytuose. Atskleiskite narių sąrašo knygą ir įsitiksi-

te, ją pavartę, jogei ištikrųjų ta draugija vienijo *visus* lietuvius vardu kaž-ko, šiandien daugeliui nebesuprantamo. Tai buvo pirmasis mūsų rytiečių pavasaris. Kiek buvo džiaugsmo, kiek kalbų ir ryžties darbuoties, kada atėjo vyriausybės patvirtinti draugijos įstatymai. Juk buvo gėdynė tai ne dabar; kas šiandien lengva, tuomet be galo sunkiai vyko per įvairių-įvairiausias kancelerijas, pro visokias kliūtis bei painiavas. Ligto! mūsų veikėjai darbavosi tyliai, išmėtyti, pasislėpę; draugija davė pamato pasirodyti eikštėn. Juk kur susirinkdavo keli lietuviai, ten jie būdavo uoliai sekami neregimų akių. Susitelkė visi ano meto Vilniaus gairintojai, pirmi skynę taką būsimajai kartai.

Taip pasirodė pirmoji Vilniaus lietuvių organizacija be pastogės, be savo nuolatinio būsto. Kur buvo rinkties pašalpininkams, kame rasti prieglaudą? Ir šiuo kartu pasirodė šv. Mikalojaus bažnyčia su savo klebonijos sienomis, kaip ir kitais atsitikimais, tikra jų globėja; čia buvo visuotiniai susirinkimai, posėdžiai, čia prisiglaudė Šelpimosi Dr-ja.

Jos tikslas duoti savo nariams materialinės bei moralinės pagalbos, padėti jiems bėdoje ir var-

guose. Tečiau patyrimas parodė, jogei draugija nestengė tiksliai eiti vien tomis ribomis, kurios buvo įstatų pažymėtos: moralinės lietuvių pagalbos reikalas paėmė viršų ant materialinės. Ir tai suprantama kodel. Iškovojus pirmąją poziciją, radosi daugiau tautinės kultūros reikalų, privalančių naujos kovos,—kovos su tamsybe. Į tai ir buvo nukreipta visa pašalpininkų energija, visas jų darbštumas, ir jie ėjo tuo keliu, kurs buvo tuomet galimas ir lengviausias, tuo pačiu žygiu ir naudingiausias. Tai scena — koncertai ir vaidinimai, kuriais veikiausiai pasiekiami plačioji minia. Ilgai nelaukiant buvo antgreitųjų sutaisytas vaidintojų būrelis ir šioks toks choras. Nors užsiėmę savo kasdieniniais darbais, pašalpininkai truso, kur kas jautėsi gabesnis: vieni linko į sceną, kiti į chorą.

Tokiu būdu to pašalpininkų būrelio buvo pradėta Vilniaus lietuvių teatrui. Paskui lengviau buvo statyti rūmus ant padėto pamato. Bet štai sušniokštė revoliucijos vėtra, kilo visuomenės nerimo verpetai, kurie, rodės, kultūros darbą, jei nesuniokos, tai bent aplaužys. Ir ištikro buvo pavojaus Šelpimosi Draugijai suskilti, apirti ir net apmirti. Lietuvių vienybės obalsį paveržė kitas,—vadinamosios diferenciacijos obalsis, kurs išviliojo iš draugijos daugybę narių. Bet prityrę Vilniaus veikėjai, matę šiokių ir tokių verpetų, užsigrūdiję pirmuosius ledus laužiant, atsispyrė ūmai antpuolusios audros pūstelėjimui, neiškrypo iš kultūros vagos, priešingai, pagilino ją dar labiau. Naudodamies laisvės ūpu, numanydami, jogei, tam ūpui atslūgus, bus pralaimėta valanda, jie, nieko nelaukdami, pasirūpino gauti iš vyriausybės leidimą mokyklai steigti. Ir gavo. Tai buvo P. Matulionis ir d-ras A. Vileišis. Neturėdami tam reikalui nei išteklių, nei tinkamų žmonių, jie betgi nenustojo vilties, tikėdamies, kad visuomenė patūrės jų prakilnų sumanyką. Ir neapsiriko. Štai jau aštunti metai gyvuoja Vilniaus lietuvių dviklasė mokykla, kurioje mokosi apie 60 vaikų, berniukų ir mergaičių, ir kuri tarpsta neblogiausiai. Irgi tų dviejų mūsų visuomenės darbininkų vardu buvo įsteigtos pašalpininkų apskaldyto būrelio vakarinės pamokos suaugusioms mergaitėms. Tai antras didelis žingsnis vilniečių švietimo reikaluose.

Bet plėtojantis Draugijai, pernelyg angštu jai

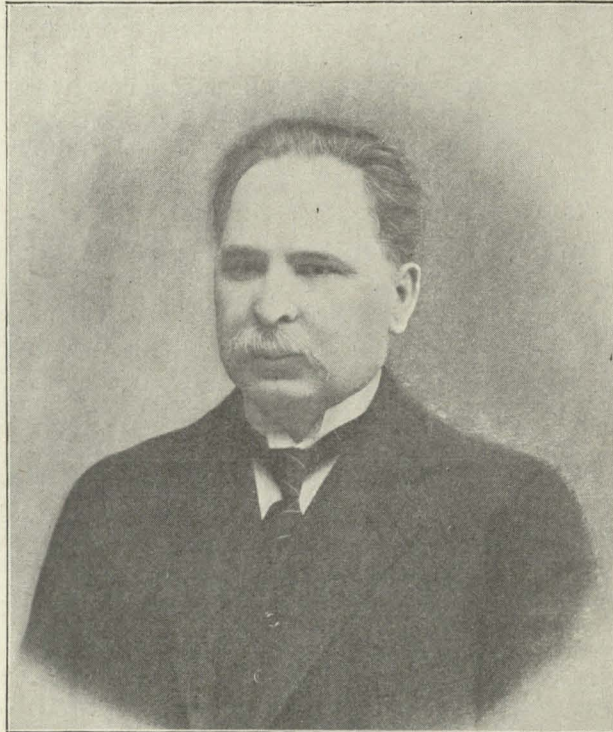
pasidarė prie šv. Mikalojaus, reikėjo išten gabenties ir kitur ieškoti pastogės. Lenkų įstaigas miesto valdyba, kiek įmanydama, globė, turėjo pavedusi joms kuo-ne visus Pranciškonų mūrus, beliko liuosas vienas kampelis. Štai ir atėjo Draugijos šulams, P. Matulioniui ir A. Vileišiui, mintis gauti nors ta kertelė lietuvių reikalams. Kiek privaikščiojo į miesto valdybą, kiek privargo pašalpininkų atstovai, kol, pagaliaus, išgavo tą kampą. Ir labai gi jis buvo reikalingas. Kur būtų dėjusis mokykla su vakariniais kursais, kur Lietuvių Mokslo Draugija su savo muziejum ir knygynu, jei ne tas Pranciškonų mūrų kampas? Lengva pasakyti: būtų kitur kame suradę sau būklę, bet, atsiminus vilniečių lėšas, kitai reikia vertinti tas pašalpininkų žygis.

Šelpimosi Draugija neužsirausė savo reikaluose, jai rūpėjo ir tai, kas darosi už jos ir šalia jos lietuvių visuomenėje. Daugiausia moralinės pagalbos privalo visuomenės luomas, laikomas paniekoje: lietuvis tarnaitės. Jų būtų pagerinti galėjo tik savita, be svetimos intakos, organizacija. Lenkės tarnaitės buvo jau suorganizuotos ir traukė į save ir lietuves, kurioms pačioms būtų buvę sunku atispirti. Joms atėjo pagalbom, žinoma, pašalpininkai: iškaulijo iš miesto kitą Pranciškonų mūrų kampą ir paruošė prieglaudą.

Visuomet esti reikalų begalės, o žmonių, kuriems ypač rūpi "prastasis" kultūros darbas, be galo maža. Kada kiti buvo nušliję į abstrakciją, pašalpininkai žiūrėjo realingomis akimis ir pamatė, jogei atėjo eilė pasirūpinti ir vaikų būtimi, taigi mėgino ir čia ištiesti savo ranką: gavo leidimą steigti vaikų prieglaudą, bet pristigo pajėgų. Ta mintis įvykinta tik pernai.

Išaugusiai kovoje del lietuvių teisių lygybės bažnyčioje, Šelpimosi Draugijai ytin jos rūpėjo ir kiekviena proga jas gynė. Šv. Mikalojaus bažnyčioje lietuviams pasidarė persiaura, jų kalbos niekinimas kunigų seminarijoje — peružgaulu. Todel pašalpininkai ryžosi nusiųsti į vyskupą Ropp'ą tam tikrą delegaciją, kuri prašė, kad visose Vilniaus bažnyčiose būtų įvesta bent lietuviška evangelija ir kad seminarijoje būtų klierikai mokomi lietuvių kalbos. Nedaug telaimėjo ta delegacija, bet laimėjo: vyskupas Ropp'as įvedė lietuvių kalbą seminarijoje.

Vilniečiai lietuviai panorėjo lietuvių kalbos pa-

D-ras Antanas Vileišis, Viln. Liet. Šelp. D-jos pirmininkas.

DAILĖS KRITIKA.

Keista ir indomi yra ta mūsų dailės kritika. Nagrinėdama kurią dailininką ar poėtą, ji rūpinasi pabūdinti jo talentą ar genijaus vertę tąja filosofijos pasaulio pažvalga, kurią išžiūri jų veikaluose. Tos kritikos žvilgsniu išsėina, jog filosofija yra materialas ar įrankis, kuriais ir iš kurių padaromas plastikos ar politikos veikalas. Nuo to, kokia filosofijos pasaulio pažvalga randama paveiksle ar poezijoje, pareina talento didumas. Filosofija, jų akimis žiūrint, būtinai tampa ir dailės veikalų kriterijumi. Ir tai be juoko. Nekiek, tiesa, tebuvo mūsų dailės kritikos mėginimų, bet, kiek atsimenu, visi jie vyko ta pakraipa. Dar nesu užtikęs nei plastikinės dailės, nei poezijos kritikos, kuri, nepabrėžusi visų pirma tautybės žymių, būtų ėmusi nagrinėti kita ką, negu autorių pasaulio pažvalgas.

Matyti, mūsų inteligentuose iškart yra taip giliai įsikėrėjęs pasaulio pažvalgos svarbumas, kad jie, vertindami žmones, visą savo domą tiesiog nejučiomis kreipia ton šalin. Tokio apsiereiškimo priežasties, žinoma, nereikės toli ieškoti. Rodos, nesuklysiu pasakęs, kad tai yra didžia dalimi politikos kovos intaka. Kada, žadinant tautos sąmonę, pasirodė pirmieji dailės veikalai, visa kritikų domė, vertinant paveikslų gerumą, buvo nukreipta į trumpą jų paskirstymą: kas "tautiška" ir kas "netautiška".

Paveikslas, kurs turėjo tautybės žymių, buvo vadinamas geru, puikiu, žavinčiu; kurs neturėjo tų žymių, buvo blogas ar bent neindomus. (Nėra, žinoma, reikalo kalbėti, kaip dažnai nevykusiai buvo randama paveiksluose tų žymių). Kada, kilant tautybės sąmonei, ėme greta kilti ir politikos bei ekonomijos pažiūrų skirtumas ir prasidėjo karštesnė jų kova, tada mūsų literatūroj pažiūros paprastai ėmė labai daug sverti, ir jei veikalams matuoti mūsų kritikai nepajėgia ar nedrįsta taikinti vien politikos bei ekonomijos pažiūrų masto, tai vis dėlto jie nenusimena: politikos mastą papildo ar išviso pakeičia filosofijos mastu ir visai rimtu veidu matuoja juo dailės veikalų gilumą, platumą ir augstumą. Ypač dabar yra madoj augštumo matavimas.

Su tokiu tad žvilgsniu į dailės veikalus susitikau, klausydamas S. Šilingo paskaitos apie poėtą J. Baltrušaitį ir dailininką Čiurlionį, kuri buvo kovo 25 d. "Rūtos" salėje, laikyta "Žiburėlio" naujai. S. Šilingas norėjo trumpai pabūdinti *poėtą* Baltrušaitį ir *dailininką* Čiurlionį. Taip ir laikraščiuose buvo paskelbta: "Poėtas Jurgis Baltrušaitis ir M. K. Čiurlionis". Rodos, dėl formalingumų negali kilti nesusipratimų. Prelegento norėta kalbėti ne apie filosofijos tų dviejų genijų pasaulio pažvalgą, bet apie juos pačius ta reikšme, kuri būdina juos ir vaizdina tais jų veikalų ruožais, kuriuose jų *talentas* yra

apsireiškęs kuopilniausiai, pasiekęs pačios augštumos. Tąjį talento pilnumą, tą augstumą prelegentas rado kaip tik beanalizuodamas interptąsias jų veikaluose pasaulio pažvalgas, rado ten, kame tos pažvalgos pasirodė jam indomiansiomis. Žodžiu sakant, tos veikalų vietos, ar tie veikalai, kurie savo pažvalga yra indomiausi, ir nulemia talentigumo galę.

Ant pat galo, tiesa, prelegentas pasisakė atsižadęs spręsti Baltrušaičio veikalus dailės žvilgsniu. Bet tas atsižadėjimas atsidavė tokiu formalizmu, kad iškart sukėlė manyje abejojimų: nejaugi visa, ką pirmiau kalbėjo prelegentas, jo nuomone, buvo kalbėta ne dailės žvilgsniu? Tai yra ne apie tai, kas kuotiksčiausiai būdina Baltrušaitį, kaip poėtą? Ir vėl: koks gi yra, prelegento nuomone, tas dailės žvilgsnis, kuriuo jis atsisako matuoti Baltrušaičio poeziją? Nejaugi būtų tie įrankiai, kuriais, šalia gerų veikalų, nukalami ir nevykę darbai, būtent: žodžiai bei dažai, poperis bei drobė?!

Nemanau taip blogai esant. Reikia betgi, pagaliaus, mūsų kritikams susirasti tas tikrasis dailės žvilgsnis, kuriuo mėginama būdinti dailės talentų ir genijų vertybę. Juk jei ne nuo vien kritikų pareina mūsų dvasios pakraipa, tai vis dėlto nuo jų daug pridera visuomenės susipratimas bei susigyvenimas su daile.

Pasiėmęs bendrai pabūdinti Baltrušaičių poezijos prasmę vien jo pasaulio pažvalga, S. Šilingas, nežinau, ar teisingai mato nuolatiniam Baltrušaičio "ūpo" kaitaliojimesi nenusistovėjusį poėtą, dar neperžengusį savo šventyklos slenksčio, kame jo dvasia galėtų gėrėdamos ramiai ilsėtis. Jei prelegentas būtų matavęs poėtą dailės žvilgsniu, gal būtų priėjęs prie griežtai priešingų išvedimų. Žmonių genijui visai nesvarbu, ar jo poėtai gyvena pastovius "ūpus", ar jie nuolat mainosi, it pavasario oras. Bet svarbu, kad poėtai ir dailininkai pajėgtų nužiūrėti ir tiksliai bei galingai išreikšti kas kart subtelingesnius, nuo kitų paslėptus, sielos ir pasaulio virpėjimus, ir kad būtų tie virpėjimai pastovios kilties. Pasaulio pusiausvira, jos vienuma gal kaip tik taikosi prieštaravimo dėsniais — pastovumo ir krutėjimo ar keitimosi. Vieni dailininkai stengiasi vaizdinti bei dėti sintezėn pastovųjį pasaulio būdą, kitus traukia pasaulio neramumas, kurs gyvena juose pačiuose, kaip to pasaulio dalyje, ir jie kaip tik toje srityje randa vietos savo talentui bliksterėti, šventyklą savo genialingoms maldoms paberti.

Š. R.

Mūsų kultūros gyvenimas.

Draugijos.

"Rytas". Be to, kas jau buvo apie "Rytą" rašyta, iš visuotinio susirinkimo dar galima šį-tą pridėti.

Centro narių yra 58. Moka jie per metus po 5 rub. Didesnių aukų davė: Vilniaus vyskupijos administratorius kun. pral. K. Michalkevičius 100 r., kun. Žebrys 100 r. ir M. Markevičius iš Valkininko 50 rub. Valdybai pasiūlius, visuotinis susirinkimas išrinko juos visus tris garbės nariais.

Kiek yra narių visuose skyriuose, sunku pasakyti, nes apyskaitas teatsiuntė tik 16 jų. Atsiuntusiuose narių esą daugiau ne 1130, gi visuose, kaip spėjama, būsią daugiau ne 2000. Tad, apskritai imant, Centrai ir skyriams per metus narių mokesnių turėtų būti apie 2500 r. (skyrių nariai temoka po 1 r.).

1913 m. kovo 22 d. buvo padaryta sutartis su kun. J. Tumo Fondo globėjais, kuria "Ryto" d-ja pasiėmė sau knygų leidėjų ir kitų Fondui paaukotas rytiečiams šviesti knygas. Valdyba jomis jau daug sušėpusi I-jį Vilniaus ir Naujųjų Švenčionių "Ryto" skyriui.

Centras rūpinasi intaisyti Vilniuje mokiniams lietuviams internatą. Valdyba gavusi iš Vilniaus gubernatoriaus ir vyskupijos vyresnybės leidimą rinkti tam reikalui aukas. Jų tesą surinktų dar tik 275 r. Aukoje: kun. T. Brazys 100 r., kun. P. Bielauskis 100 r., kun. V. Jezukevičius 50 r. ir kun. Kontrimas 25 rub. Pinigai laikomi Vilniaus lietuvių banke kun. Steponavičiaus vardu, knygelė № 19.

Centro kasoje d-jos pinigų esą daugiau ne 500 r. Jie taip-pat laikomi banke.

Draugijos įstatymais kasmet turi būti naujai renkamas vienas Centro valdybos trečdalis. Susirinkimas prašė pasilikti visą senąją valdybą, bet L. Girai atsisakius del laiko stokos, aklamacijos būdu į jo vietą išrinko vis. susirinkimo pirmininką d-rą J. Bagdonavičių.

Buvo pakeltas klausimas apie minėtąjį internatą ir apie Vilniaus vakarinius kursus. Susirinkimas nutarė, kad internatas lietuviams mokiniams, ypač tiems, kurie ruošiasi į kunigų seminariją, yra reikalingas ir kad jis būtinais reikiama steigti dar šį-pat rudenį; kursų nutarė neimti į savo globą, tik juos šelpti.

Kooperacija.

Visuotinis "Žagrės" susirinkimas. "Žagrė" yra didžiausia ir daugiausiai išsiplatinusi prekybos

ir ūkio draugija Suvalkų žemėje. Jos centras, lygiai kaip ir kitų Suvalkijos draugijų ir įstaigų, yra Marijampolė. Skyrių yra dagelyje ir kitų miestų, miestelių ir bažnytkiemų. "Žagrė" kasmet eina stipryn, jos darbai ir sankrovų apyvarta kaskart vis didinasi. Galima tai matyti, sulyginus jos metines apyskaitas.

Šiomet visuotinis metinis "Žagrės" susirinkimas buvo Marijampolėje kovo 13 d. n. kal. Susirinkimo pirmininku buvo kun. J. Vailokaitis.

"Žagrė" įsteigta 1907 metais. 1908 m. pradžioje buvo atidaryta jos sankrova Marijampolėje, o paskiau ir Vilkaviškyje. Abejose tais metais buvo apyvartos 76.000 rub. 1909 m. rugpiūčio mėn. buvo įsteigtas Kalvarijos skyrius su sankrova. Visų sankrovų apyvarta pakilo lig 125.353 r. 64 k. 1910 m. įsteigtas dar vienas skyrius ir sankrova Pilviškiuose. Visose keturiose sankrovose apyvartos tais metais buvo 155.000 r. Kitais metais buvo prašoma atidaryti sankrovas Simne, Seirijuose, Prienuose ir kitose vietose, bet Centro valdyba susitūrėjo kol-kas ir ryžosi pirma gerai sutvarkyti jau esamąsias sankrovas. Tų metų apyvarta žymiai kilsterėjo, nes buvo jau 189.000 rub. 1912 metais buvo 212.311 rub., o praėjusiais 1913 metais atidaryta dar du skyriai su sankrovomis: Naumiestyje ir Šakiuose ir apyvarta peršoko jau per 300.000 rub. Gryno pelno liko 3.500 rub.

Be anų 5 "Žegrės" skyrių su jos sankrovomis yra dar 20 skyrių be sankrovų, taip vadinamų "Žagrės" ūkio būrelių, kurie rūpinasi kelti savo apylinkėje ūkio kultūrą, padedant Centrai ir jo laikomam agronomui.

Agronomas turi mokyti ūkininkus, kaip vartoti mineralų trąšos, kaip taisyti žemę, kaip gerinti sėkla ir tt., turi daryti bandymų laukelius ir juos prižiūrėti, taisyti ūkio mokslo paskaitas. Agronomui laikyti, mineralų trąšoms, sėkloms, ūkio kursams, paskaitoms ir kitokiems ūkio kultūros reikalams "Žagrė" praėjusiais metais gavo iš vyriausybės 3500 r. pašalpos. Savaitiniai ūkio kursai buvo Marijampolėje, Seinuose ir Miroslave, paskaitų buvo 15-oje vietų. Šakiuose buvo gyvolių paroda.

Vartotojų draugijos. Pandėlyje (Zarasų apsk.) kovo 1 d. vartotojų draugija atidarė savo krautuvę. Ta diena buvo šeštadienis. Kitą dieną, sekmadienį krautuvė buvo pilna žmonių, suėjusių šio-to pasipirkti. Matyti pandėliečiai supranta savo krautuvės reikalą ir palaikys ją.

Platelių (Telšių apskr.) vartotojų draugijai, kaip skundžiasi jos narys M. Kaupis, nevisai tevyksta. Pirkėjai ima vis daugiau vengti jos krautuvės ir eina prie kitų krautuvinių. Esą girdėti kalbant, kad Platelių vartotojų draugija ketinanti savo krautuvę paversti Kalvarijos vartotojų draugijos skyriumi.

Mokslas ir mokyklos.

Palangos gimnazijos direktorius gimnazijos mokiniams įsteigė blaivybės draugiją. Į ją įsirašė visi mokiniai, kuriems buvę įsakyta.

Ukmergės gimnazijos direktorius paskelbė, jog nuo tu, kurie ši pavasarį nori stoti į gimnaziją, prašymai busi priimami nuo kovo 31 lig gegužės 1 dienos kas dieną nuo 11 val. lig 2 val. dieną, išskyrus švenčių dienas. Duodant prašymą reikia dar pridėti metrikai, kilmės, luomo ir gydytojo liudijimai ir dvi fotografijos korteli. Prašymų blankų galima esą gauti pačioje gimnazijoje. Vietų esą visose klasėse.

Religijos pamokos. Kovo 12 d. Ukmergės miesto mokykloje paskelbė mokiniams, kad nuo to laiko religijos tegalima busi mokyties tiktai lietuvių ir rusų kalbomis; lenkiškai tegalėsia jos mokyties tiktai tie, kurie yra kilę iš Lenkijos. Tikrų lenkų iš Lenkijos tėra tik viena mokinė, bet yra ne maža sulenkėjusių iš miesto.

Buhalterijos ir amatų mokslas. Raseinių miestas nutarė paskirti šiemet 100 rub., iš kurių augštojoje pradedamojoje mokykloje ketinama organizuoti buhalterijos kursai, arba net kurti tam tikra klasė, kurioje būtų mokoma buhalterijos, daržininkavimo, sodininkavimo ir kitų amatų. Be to, mokiniai būtų dar mokomi pildyti pašto ir telegrafo valdininkų paraigas.

Pynimo kursai liaudies mokytojams. Šią vasarą Pašušvyje (Šiaulių apskr.) ruošiami pynimo darbų kursai. Kauno liaudies dirbinių skyriaus komisijos pirmininkė Volbekienė kreipusis į liaudies mokyklų inspektorius, prašydama jų, kad ragintų liaudies mokytojus stoti į anuos kursus. Patys pasimokę, mokytojai galėtų mokyti to amato ir savo mokinius. Už kursus reikėsia mokėti 25 r., bet iš jų 10 rub. apsiimanti užmokėti Kauno liaudies dirbinių skyriaus komisija, tad tiems, kurie norėsia būti tuose pynimo darbų kursuose, bereikėsia mokėti tik po 15 rub.

Agronomijos institutas. Nesenai Val. Dūma svarstė indomų ir svarbų klausimą, būtent: ar reikalinga ir pageidaujama būtų steigti agronomijos institutas mūsų krašte. Iškelė jį nacionalistai. Jie sudarė įstatymo sumanymą institutą steigti Minske ir vasario 14 dieną indavė jį Dūmai. Šiuo sumanymu nacionalistai, matyti, norėjo 1° nugriauti vy-

riausybės svarstomą Vilniaus universiteto projektą, pakišdami mintį kitos augštosios mokyklos, ir 2° šią nutraukti iš Vilniaus į kitą miestą, bet jau ne lietuvių, o gudų. Del to jie pasiūlė Minską. Kovo 19 dieną Val. Dūma svarstė, ar nacionalistų sumanymu siūlomoji mokykla pageidaujama, ar ne, o jei pageidaujama, tai kame. Iš vyriausybės pusės gr. Ignatjevas pranešė, jog vyriausybė pripažįstanti, kad vasaros vakarų kraštui agronomijos institutas esąs reikalingas, ir apsiimanti sudaryti tam tikrą įstatymo sumanimą. Kad institutas yra reikalingas, tam Dūmoje taip-pat nieks nebuvo priešingas; ginčų joje buvo tik del klausimo, kame steigti: Vilniuje ar Minske. Mūsų atstovas M. Yčas išrodinėjo, jog Vilnius yra to viso krašto kultūros centras, tad ir institutą reiktų steigti jame, o ne kitur kame. Antras mūsų atstovas M. Januškevičius siūlė Dūmai tik nutarti, kad šiame krašte institutas yra reikalingas, bet nenurodyti, katrame mieste, kol bus surinktos reikalingos žinios. Po visų ginčų Dūma spalininkų ir dešiniųjų daugumos balsais, pagaliaus, nutarė, *jog mūsų kraštui agronomijos institutas yra reikalingas ir jog steigti jis reikia Minske*

Prekyba ir pramonė.

Prekybos - pramonės draugija. Kovo 18 d. Vilniuje bajorų klube buvo naujos "Prekybos-Pramonės D-jos" steigiamasis susirinkimas. Steigėjai gr. L. Tiškevičius, B. Jalovieckis, K. Skirmantas, A. Moravskis ir Petraitis.

Vilkaviškio automobilių draugija jau dveji metai kaip įsteigta. Pirmais metais buvo daug nuostolių. Kai-kurie d-jos dalininkai buvo jau sunkilę iš jos bėgti, bet praėjusieji, antrieji d-jos darbavimosi, metai davė jau gana daug pelno ir įsibūkstavusius nuramino—gryno pelno buvo 16% indėtam kapitalui. Iš jo d-ja išmokėjo po 8% dalininkams už pajus, padengė 33% pirmųjų metų nuostolių ir d-jos įsteigėjui J. Senkui užmokėjo 500 rub. už teisių išgavimą. Draugijos nariai yra mažne visi ūkininkai lietuviai ir du miestiečiai: vienas rusas, antras lenkas.

Vabalninko pieninė. Jau antri metai, kaip Vabalninke (Panev. apskr.) yra pienininkų draugija ir jos laikoma pieninė. Pirmais metais narių buvo tik 20, pieninė tesidarbavo 6 vasaros mėnesius, nes žiemą, maža pieno tesant, ji buvo uždaryta, bet ir taip sviesto buvo pabirbta už 2000 rub. Šiemet įstojo keli nauji nariai, pieninė ketinama laikyti ir žiemą. Iš pieno daugiausiai dirbamas sviestas, kurio dalis parduodama ten-pat vietoje, o dauguma statoma dideliems miestams: Rygai, Peterburgui, Kaunui. Pieninės vedėja yra Jankauskaitė, išėjusi Obelių mergaičių ūkio mokyklą ir paskiau dar praktikavusi Alkiškio pieninėje. Dabar ir Vabalninko pieninė dykai priima pasimokyti praktikantes.

Ivairios žinios.

Liet. Dailės Parodoj, jai atsidarius, buvo apsilankę cenzūros nariai ir, viską apžiūrėję, užgynė pardavinėti dvi atviruti: vieną iš Čiurlionies "Audros" cikliaus "Kryžių", antrą iš dailiojo liaudies meno — stovylėlės "Garas Piemuo" kopiją.

Aštuntoji Liet. Dailės Paroda Vilniuje bus uždaryta balandžio 13 d. Iš Vilniaus ją tariasi perkelti į Kauną, o paskiau ir į Rygą.

Šiomet Parodai geriau sekasi, negu praėjusiais metais. Jos žiūrėti eina daugiau žmonių, ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų. Daug buvo, ypač paskutinėmis dienomis, iš Vilniaus mokyklų mokinių ekskursijų, jų mokytojų vedamų. Taip-pat daugiau pardavė grynojo meno tvarinių ir liaudies skyriaus dirbinių. Ypač yra perkamos šilkinės juostos iš Tžilės, Ukmergės apskrities audimai ir Zarasų karolių kaspiniai.

Elektros šviesa Marijampolėje. Vyriausybė leido Marijampolės miestui pakeisti gazo šviesą elektros šviesa. Miestas duoda dykai plotmą stočiai statyti ir 2000 rub. pašalpos kasmet.

Prūsų Lietuva.

Kooperacija. Prūsų Lietuvoje kooperacijos draugijų netrūksta, bet lietuviai savo atskirų draugijų ligšiol neturėjo. Visos, kurios buvo, buvo arba visai vokiečių, arba vokiečių ir lietuvių mišriai. Jose šeimininkauja daugiausiai vokiečiai ir suvokietėję lietuviai, todėl ten visuomet viešpatauja vokiškumas ir vokiečių kalba. Pradėjus kilti tautos susipratimui, Prūsų lietuviai jau pamatė, jog ir kooperacija reikia imti į savo rankas, steigiant skyrium nuo vokiečių savo draugijas. Pradžią padarė priekuliečiai, inkurdami ūkio draugiją. Į valdybą išrinkti lietuviai. Iš Priekulės ir Kairių apylinkių jau daug lietuvių ūkininkų įstojo nariais. Draugijos organas būsianti Klaipėdos "Apžvalga". D-ja taisysianti ūkio paskaitų, pirkianti trąšų, sėklų ir tt.

Nario mokesnis 1 mrk. metams.

Vokiečių šmeižtas. Pernai vasarą vokiečių laikraštyje "Memeler Dampfboot" Dėglių mokytojas Stach'as buvo parašęs ant d-ro Gaigalaičio skundą, kad jis tyčiomis, nusimanydamas kurstąs lietuvius prieš vokiečius, traukiąs juos nuo vokiečių draugijų ir t.t. D-ras Gaigalaitis pasijuto užgautas ir pašaukė laikraščio redaktorių tieson. Ne taip senai buvo teismas, į kurį liudyti buvo atvažiavęs tas pats žinomas lietuvių vokietintojas Stach'as. Teismas Gaigalaičio kaltybės nerado, o už šmeižimą laikraščio redaktoriui paskyrė 300 mrk. pabaudos.

Amerika.

Delko tautos nepageidaujamos. Burnett'o biliumi norima nebeleisti į Ameriką nemokančių

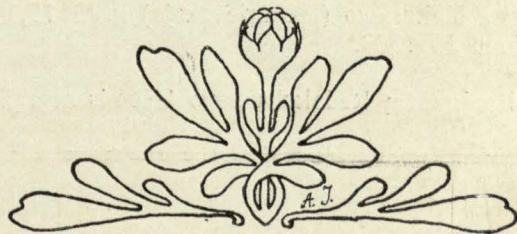
rašto. Tas bilius kai-kurias tautas, tarp jų ir lietuvius, vadina Amerikai nepageidaujamomis. Dabar jau paaiškėjo, dėl ko, nes A. P. Gardneris pasakė ir priežastį. Kaip pasirodo iš surinktų statistikos žinių, paskutiniaisiais imigracijos metais, nuo 1912 m. birželio 1 d. lig 1913 m. birž. 1 d., į Ameriką atėję 1.427.227 žm., o išėję 611.924 žm., tad Amerikoje ateivių padaugėję 800.000 žm. Iš jų 300.108 (tokie, kurie turi ne mažiau, kaip 14 metų amžiaus) visai nemokėję rašto — nei rašyti, nei skaityti. Iš visų kitų tautų lietuvių buvę bene daugiau tokių, nes 45%, italų siciliečių buvę 40% ir t. t.

Tautos vėliava. Amerikos lietuvių laikraščiuose iškilo lietuvių tautos vėliavos klausimas. Mat, Bruklino V. Struogys sumanęs jas dirbti lietuvių draugijoms ir laišku kreipėsis, prašydamas jų nutarti, kokios spalvos jos turi būti ir kokia eile spalvos turi būti sudėtos. Dabar daugelis vartoja dvi spalvi: baltą ir mėliną; kiti deda tris: baltą, raudoną ir mėliną. V. Struogys, ketindamas dirbti vėliavas, noris įvesti vienodumą, tad ir prašas lietuvių veikėju, inteligentų, rašytojų laikraščių redakcijų, draugijų, susivienijimų ir visų, kas tik nori ir gali, kad pasakytų šiame dalyke savo nuomonę.

"Tėvynė" į tą klausimą atsako šitaip.

Lietuviai niekuomet neturėję vienodos savo tautos vėliavos. Senovės laikais tautos vėliava būdavusi didžiųjų kunigaikščių vėliava, bet tik tol, kol tas kunigaikštis būdavęs ant sosto. Persikeitęs kunigaikščiui, keisdavusis ir tautos vėliava. Tokios pastovios, kokias dabar, mūsų gadynėje, tautos vartoja, seniau nebūdavę; ji esanti naujos gadynės padaras. Vėliavos spalvos ir jos rūšis dažniausiai pareinanti nuo sutarimo, kaip šit Kinuose senoji vėliava su drakonu neseniai, įvedus ten respubliką, pakeista nauja penkiaspalve. Ir mums galima esą vėliavos klausimą balsuoti nubalsuoti, tik balsavimo atsakymai turį būti atiduodami ne privatiniam žmogui, bet geriausiai Lietuvių Mokslo Draugijai Vilniuje, kurioje esą susispietę mūsų istorikai ir veikėjai.

"Lietuvai" pritaria "Tėvynė". Struogys jau esąs gavęs atsakymus iš "Vien. Lietuv.", "Saulės", "Pirmyn", "Kovos", "Tarkos".

Šis-tas.**Saulės užtemimas.**

Šiais 1914 metais vasarą užtems saulė Rusijoje. Ypač mums būsią indomu: saulė pradėsianti temti Grenlandijoje, pereisianti Skandinavijos pussalį, užgriebs Botnikos užtakos pietų vakarų dalį ir Rygos užtaką, ineisianti Europos Rusijon per: Rygą, Ja-

kobštadą, Dinabarką, Ukmergę, Vilnių, Borisovą, Minską, Slucką, Bobrinską, Piečicą, Mozirį, Kieva, Čerkasus, Novogeorgievską, Jelizavetgradą, Melitopolį, Karasubazarą, Kerčę, Teodoziją ir Anapą. Paskui perkirsianti rytinę Juodosios Jūros dalį ir ineisianti Turku šalin netoli Trapezundo miesto, praeisianti Persų užtakos šiaure ir, pagaliaus, baigsiantis Indo upės pradžioje. Saulė būsianti aptemus apie dvi minuti.

oo

Raštų turinys.

1. DAILUSIS TAUTOS MENAS. **A. Jaroševičius.**
2. AŠTUNTOJI LIETUVIŲ DAILĖS PARODA VILNIUJE. **Nendré.**
3. PAKKUTINĖ PAMOKA. **A. Daudet,** vertė **Ig. Jonynas.**
4. ŠVEICARIJOS ĮSPŪDŽIAI. **M. Pečkauskaitė.**
5. BESIBASTANT. **Pr. Penkaitis.**
6. VILNIAUS LIETUVIŲ ŠELPIMOSI DRAUGIJOS JUBILIEJUS.
7. KUN. KITKEVIČIUS (KIKUTIS). **Kun. J. Kukta.**
8. DAILĖS KRITIKA. **Š. R.**
9. MŪSŲ KULTŪROS GYVENIMAS.
10. ŠIS-TAS.

Paveikslų turinys.

1. ŽIEMA. **A. Varnas.**
2. LIETUVIŲ JUOSTŲ RAŠTAI. (Kop. O. Rakštienė).
3. LIET. RAŠTAIS PAGRAŽINTI POPERIO PIAUSTOMIEJI PEILIAI.
4. VIRŠELIS "GIEDRĖS" APYSAKAI. **A. Žmuidzinavičius.**
5. LIETUVIŲ AUDEKLŲ RAŠTAI (Kop. O. Rakštienė).
6. PORTRETO PROJEKTAS. **A. Varnas.**
7. LIET. JUOSTŲ RAŠTAI. (Kop. T. Daugirdas).
8. AUDIMAI iš Ukmergės apskr.
9. VILNIAUS LIETUVIŲ 2-KLASĖ MOKYKLA (namai).
10. VILNIAUS LIETUVIŲ 2-KLAKĖ MOKYKLA (įsteigėjai, globėjai, mokytojai ir pirmieji ją išėjusieji mokiniai).
- 11 D-RAS A. VILEIŠIS, Viln. Liet. Šelp. D-jos pirmininkas.
12. KUN. A. KITKEVIČIUS.

VAIRO KAINA Rusijoje: metams 6 r., pusei metų 3 r., 3 mėnesiams 1 r. 50 k.; užsieniuose: metams 8 r., pusei metų 4 r., trimis mėnesiams 2 r. Skyrium numeris 35 k.

Mainant ėmėjui adresas, reikia pridėti 20 kap. (galima markėmis).

Vairo Redakcijos ir Administracijos **adresas:** Vilnius, Makarjevo (Makarjevskaja) g. № 15, b. 3. Telefono № 1383.

Rankraščių Redakcija savo lėšomis negražina.

SKELBIMŲ KAINA. Petito eilutei (padalijus į 3 skiltis puslapį) antroje viršelio pusėje arba ant atskiro lakšto tarp tos pusės ir laikraščio teksto 40 k.; trečioj viršelio pusėj arba ant atskiro lakšto tarp tos pusės ir laikraščio teksto 25 k..

PASTABA. Visus, kurie bus gavę pirmąjį numerį ir panorės užsisakyti Vairą, užsisakant, prašome pranešti Administracijos žiniai, kad ji galėtų nebesiųsti to numerio; mat, siunčiant po du, galime jo pristigti kitiems ėmėjams.

Redaktorius-Leidėjas A. SMETONA.

Martyno Kuktos spaustuvė Vilniuje.